

శ్రుంస్తు.

టోపీదాను.

ప్రహసణము.

వడ్డాది శేషగిరిరావుగారిచే

రచియింపఁబడినది.

ప్రకాశకుడు:

కొండపల్లి వీరవెంకయ్య.

బుక్సెల్లర్ అండ్ పబ్లిషరు,

రాజమండ్రి.

శ్రీహనుమాళ్ ప్రెస్ యందు ముద్రితము,

రాజమండ్రి.

1935

కాపీ రైటు

[దీని వెల 0—6—]

శ్రీరస్తు.

టో పీ దా ను .

మొదటి రంగము.

(విశాఖపట్టణమునందలి యొక వీధి)

(టోపీదాసను మారు కేరుగల గామదాసు ప్రవేశించును)

వారే ! వ్యా ! ఏమి చిత్రమైన జీవనం చేస్తున్నానండి. నానా
గతి తలచుకుంటే నాకే నవ్వుస్తోంది. ఆహా ! యిల్లాంటి బ్రతుకేది
వరలో యెవరైనా బ్రదికేడు ! పూరులేదు, పేరులేదు, ఉద్యోగం
లేదు, సద్యోగం లేదు. వుందంటే వుంది. లేదంటే లేదు. ఏమి లేక
పోయినా మంచి తెలివితేటలు మాత్రం యిచ్చేడు దేవుడు, అందు
చేతనే కొంతవర కిల్లా ఏదో మహారాజులాగ — కాలం వెల్లుబుస్తు
న్నాను చూడండి—నామాయల్లో పడని వాళ్ళున్నా — మంచిసీళ్ళు
త్రాగనివాళ్ళున్నా లేరు—టోపీదాసన్న బిరుదుకు నేనే తగేను —
నా కాబిరుదు తగింది. కాని నిన్న నేకొట్టిన పట్టిక “ నీ వాబిరుదు
తోకకు తగవురా చచ్చుపీనుగా ! ” అంటోంది—అంతరాత్మ అయిం
దేదో ! యింకోటిలే ! నిన్న ఆప్టిషియన్ అంటూ ఆ నిర్భాగ్యుడు
వచ్చి నేను పట్టుకు వెళ్ళిన కంటిజోళ్ళవి వుత్తగాసలే అని ప్రూఫ్
చేసేడు కాని లేకపోతే దొరగారు నన్నంత లెంపకాయ కొట్టారు.
ప్రస్తుతంలో యెల్లాగయినా ఆ ఆప్టిషియన్ గాడికి మంచి టోపీ వేసి
మల్లీ నాబిరుదును సార్థకం చేసుకోవాలి—మల్లీ పుటములో బెట్టి
కాల్చి—మాడ్చినట్టుగా చెయ్యాలి, అందాకా నాకు నిద్రపట్టదు—
నోటిలోకి ఒక్క సోడాబాటి లన్నాపోదు—చివరకు ముక్కురంధ్రాల
గుండా ఒక్కబీడి పొగన్నారాదు—ఆహా—రాదు. అంతమట్టుకు
నిజము. నాఅవమానము యిపు డెల్లాగాఢ్చుకోవడమని ఆలోచిస్తు

న్నాను. (కొంతవడి యోచించి) ఆ ! నిన్న వా డేవళ్ళతోటో అంటు
న్నాడు. “ రేపురండి ! ఒక డజను రౌండుగ్లాసెస్ యిస్తాను ” అవి
యిచ్చేడో ! లేదో ! అదృష్టాన్ని గురించి ఆనక ఆలోచిద్దామ్. ముందు
గ్రంథంలోకి దిగి అడ్డంగా నరుక్కొస్తే సరి. అదే బయలుపడుతుంది.
సరి ! యిదేకద వాడిల్లు (గుమ్మమువద్దకు బోయి) “ సర్ ! సర్ !
అయ్యా ! ఏమండి ”

(లోపలినుండి ఎవరు వారు !

“ వారు ! వీరే ! ”

“ వీరే అంటే ఎవరండి ! మీపేరు ? ”

“ టి. దాను అంటారండి ! ” వారితో పనివుండి వచ్చాను.

“ ఇంట్లో లేరు ? మళ్ళీ రండి. ”

“ (తనలో) ఆహా ! ఏం, చులాగ్గా చెప్పిందండి ! మన పాచిక
పడదుకాబోలు ! ”

(లోపల) ఒదినా ! ఎవరో వస్తారు—వారికి బల్లమీదవున్న
రౌండుగ్లాసెస్ డజను యివ్వండి అని అన్నయ్య చెప్పేడుకాదు—
ఈయన ఆయనే ఏమో?

“ అయితే తలుపుతీసి కనుక్కో ! ”

“ (ఇంతలో తలుపుతీసుకుని ఒక బాలవితంతురాలు బయటకు
వచ్చి “ ఏంపనిమీద వచ్చేరండి ” అని ప్రశ్నించును.

దాను—నిన్న రౌండుగ్లాసెస్ యిస్తామని సొమ్ము తీసు
కున్నారు. యిపుడుబండికి వెళ్ళిపోతున్నాను. ఆయన యెన్నిఘంటలకు
వస్తారు ?

బాల—ఒంటిఘంటకుకాని రాదు. మీపేరు టి. దానుగారా !

“ టి ” అంటే !

దాను—టి అంటే టి ! కాపీ, టి, కోకోలో టి కాదు.
యింగ్లీషు అక్షరాల్లో వుంటే టి !

బాల—(ముఖము బిగించుకొని) మేము ఆడవాళ్ళ మని
మీరు మహా చదువుతున్నారు. మాకామాత్రము తెలుసును.

దాసు—అయితే తెలుసుండి యెందుకు అడిగేరు. మేము
మొగవాళ్ళమనా?

బాల—యింటిపేరు యేమిటని?

దాసు—(గట్టిచిక్కే తెచ్చింది) ఆ ! మాయింటిపేరు చెప్ప
కొడదు. అది క్రీష్టియన్ నేము.

బాల—టి. దాసుగా రన్నారుకదా ! క్రీష్టియన్సులో దాసు
లుంటారా!

దాసు—(తనలో) అమ్మ ! పట్టించిరా తప్పు! దీని తస్సాదియ్య
(ప్రకాశముగా) దాసేమిటి ! మీరు పొరపాటున్నారు. టి. షోన్
అన్నాము కాని దాసనలేదే !

బాల—అల్లాచెప్పండి ! మీరు మాఅన్నయ్య వచ్చేదాకా
కనిపెట్టుకుని వుండనక్కరలేదు. మమ్మల్ని యిమ్మనిచెప్పి వెళ్ళి
పోయినాడు.

(అని లోనికిపోయి తెచ్చియిచ్చును. రామదాసు
వాటితో నిష్క్రమించును.)

కెండవ రంగము.

(విశాఖపట్టణమునందలి బజారు.)

(ఒకసాహేబు పీచుమిఠాయిని అమ్ముచు ప్రవేశించును.)

(పాట—హిందుస్తానీ మటు.)

పీచుమిఠాయిరబాబా - దూదీ మిఠాయిరా -

పిసీచు మిఠాయిరాబాబా - దూదీమిఠాహిరా॥

ఆవుపేడ | దూదీపేడ | అన్నివేసి కలసిసట్టి ॥హావుపేడ॥

జోహా ! హావువేడ ! ఆహా దూదివేడ ||పిహీచుమిఠాయి||
 దూదివేడ ! గేదివేడ దుమ్మువేసి కలిపినట్టి || దూదివేడ ||
 పిహీచు యిహీహి పిహీచు అహాహ పిహీచుమిఠాయిర బాబా
 దూహిదీ మిఠాయిరా||

ఏవండో సాహేబుగారూ ! ఒకకానీ మిఠాయి యివ్వరూ !

“ ఒరేయి ! దానూ ! ”

దాను—ఓహో! వెంకట్రావా! ఎక్కడనుంచి యీరాక!

వెంక—ఏముంది పనా! పాటా! అల్లా పూరంతా ఒక రవుండు
 కొట్టి యిల్లా వస్తున్నాను.

దాను—నువ్వునాకు యికోఫర్ మేషను బ్యూరియోలాగు సర్వి
 చేస్తూవుండు. నీకెప్పుడై నా వ్రపకారం చేస్తాను.

వెంక—అదేమిటిరా! అక్కడ అంతమంది జేరెను!

దాను—ఏదో పీచుమిఠాయిట! ఒక సాహేబు దెచ్చి అమ్ము
 తున్నాడు.

వెంక—దానూ! నాకు మిఠాయి కొంచెం కొనిపెట్టవా! నోరే
 మి బాగులేదు.

దాను—దిక్కులేని దివాణానికి అంతా యిల్లాంటిరకమే జేరు
 తుంది. నాకంటె పాపరువునువ్వు! నీకంటె పాపరునినేను మనం యిద్దరికి
 తగింది.

వెంక—ఒరేయి! నావంటివాడు అడిగినందుకై నా కొనిపెట్ట
 వచ్చునురా.

దాను—దానికేమిగాని పూల్లో విశేషా లేమిటిరా!

వెంక—ఏమున్నాయి మన అప్టమియన్ని యెరుగుదుకదా.

దాను—ఆ! విన్నానుకాని అంత పరిచయములేదు. వాణి

గొడవ యేదైనా వచ్చిందేమిటి?

వెంక — ఎవడో వాళ్ల ఆడంగులకు మంచిటోపీవేసి పన్నెండు
కాండుగ్లాసెస్ పట్టుకుపోయేడట. గోలెడుతున్నాడు.

దాను — హలో! బలే! చిత్రంగావుండే!

వెంక — చిత్రంగానే వుడికాని ! ఆ ఆ సహాయ శూరుడవు
నువ్వుకాదుకదా !

దాను — ఛీ ! నేనిల్లాంటి నీచపుషనులు చెయ్యనురా ! నువ్వు
నామీదే అనుమానపడ్డావా!

వెంక — లేదురా! వూరికే అన్నాను. యిప్పుడు పీచుమిఠాయి
కొనిపెడతావా! నాతథాకా చూపించమన్నావా!

దాను — నావగ్గర యిప్పుడొక్క దమ్మిడీలేదు.

వెంక — వెధవదమ్మిడీలు, డబ్బులు ఎవళ్లకు కావాలిరా!
నువ్వుతల్చుకుంటే ఆమిఠాయిఅంతా పట్టుకొస్తావు. నీమహిమ నేనె
రంగనూ!

దాను — నువ్వంత పెంకిపట్టు పడుతోంటే యేంచెయ్యను.
సరే నువ్విక్కడవుండి నీబుద్ధిబలం వుపయోగిస్తూ తగినట్టుటంకంపొట్టు
వేద్దూ! అదెంతపని.

వెంక — అల్లాగే.

(రామదాను మెల్లాగా సాహేబువద్దకరిగి) సాహేబుగారూ !
మిఠాయి యెల్లాయిస్తున్నారండి.

సాహేబు — మహారాజ్? ఏక్సంప్లెక్స్ దత్ పైసాదేవ్.

దాను — నాకు పంపులు తెంపులు వద్దు. మొత్తం అంతా
ఎంతకిస్తారు. ఒక్కటేబేరం చెప్పండి.

సాహేబు — మొత్తంఅంతా టీన్ రూప్యా ఆరనా ! మరి బేరం
రం జాతానై.

దాను — సరే! మీరిక్కడే వుండండి. నేను అమ్ముతాను.

యిది అమ్మేక మీసామ్ము మీకిస్తాను లాభంవస్తే తీసుకుంటాను.
రాత్రి దోడుకుంటలదాకా అమ్ముతాను. మీకిష్టమేగా!

సాహేబు—అచ్చా ! బజానా !

దాను—యింక అదంతా నున్న. మీరు యిక్కడవుండండి.
నేను పారిపోతానా ! (అని అమ్ముచుండును. అందులో కొంత
నెంకట్రావు అరుచక్రింద పట్టుకునిపోవును. రాత్రి సుమా రారు
కుంటలాయెను.) సాహేబుగారూ ! నేను వచ్చినవేళ మీరు వచ్చిన
వేళ మంచిదండి. ఇదంతా సుభంగా — లాభంగా అమ్ముడై
పోయింది. మీకివ్వవలసింది యిస్తానుకాని ముందు కొంచెం టిఫిన్
పుచ్చుకుందారండి—చాలా ఆకలిగా వుంది. (అని కాఫీహోటలు
లోనికి తీసుకువెళ్ళి కూర్చుండబెట్టి) సాహేబుగారూ! మీకేమికావాలో
అయ్యరుతో చెప్పండి తెస్తాడు.

సాహేబు—(మొగమోటము నటించుచు) హల్లా ! మీకి-
హడ్డండి.

దాను—అలాకాదు. మీరడగండి. ఒకవేళ నేను తెప్పించి
నవిమీకు యిష్టముకావేమో! బెస్టుఅంటే వాడిటేస్టుప్రకారం నడవవల
సిందే మీరు తెమ్మన్నదల్లా నాకిష్టమే!

సాహేబు—మీకిహల్లా సెప్టోంటే యింకేంటి. (అని సుమా
రొకయర్థరూపాయి ఖర్చుకు బాతీతీసెను.)

(దాను తినుచు తినుచు హఠాత్తుగ గొంతుకలో వేలుపెట్టుకొని)

ఓక్ ! ఓక్ ! అబ్బా ! చచ్చాను. (అని గబగబ వీధిలోనికిబోవును.

సాహేబు—అయ్యరువాల్ రెండుకప్పులకాఫి దేవ్ జీ ! అని
కొంచె మిటునటు ఒంగిచూచి) అరే ! ఈయన బయటికి వుమ్మివ్వేస్తో-
కొనిపోయి యింకారాడ్ ! “మహారాజ్ ! మహారాజ్” అల్లా!జవాబ్
నహీ ! (అని వీధిలోనికిబోయి చూచి) అరే ! బొమ్మన్ ! అరే !
బొమ్మన్ ! అల్లా! అరేరే! కాకిసూస్తువుండగా కళ్ళలో ధుము కొట్టి

పోయ్యెను. (అవి బెదరి బెదరి చూచుచుండ నయ్య రరుదెంచి)
“సాహేబుగారూ! ఇదిగో రెండుకప్పులకాఫీ!

సాహేబు—నాకీకాఫీ యెందుకు ఇప్పుడు టోఫీకితినాను.

అయ్యరు—కలిపిన కాఫీపుచ్చుకుని తీరాలి.

సాహేబు—అయ్యరువాళ్ ! ఇప్పుడు నాతో వచ్చిన వాడ్కి
నీకీతెల్పును? ఎక్కడకు హుథాయిచ్చేడోకి తెల్పును.

అయ్యరు—ఏమో మాకు తెలియదు కాఫీ తీసికొని పదిఅణా
లయింది యివ్వండి.

సాహేబు—హన్యాయం ! హన్యాయం ! ఏకెహద్మీకి పదిహా
ణాలయింది.

అయ్యరు—ఏకెఅద్మీయా ! ఆ ! ఆయనకుకూడా ఇప్పించ
లేదూ.

సాహేబు—ఆయనకు యిచ్చిందాన్ని ఆయనదగ్గర వుచ్చు
కోండి.

అయ్యరు—ఆయనగారు మమ్మల్నిఅడిగి ఒకపై నా వుచ్చు
కోలేదు.

సాహేబు—హల్లా ! ఎంతబుద్ధితక్వ ! మిఠాయి యిచ్చేసింది
కాక టిఫిన్ గూడా యిప్పించేను.

(అని హొటలువానికి డబ్బులు యిచ్చి వెడలిపోవును.

మూడవ రంగము.

(సనుద్రపొడ్డున నెద్దియో యోచించుచు కూర్చొనియున్న
రామదాసు ప్రవేశం

“ఎంతకని యేడవడం ! యిల్లాతెల్పిన డబ్బు అల్లాపోతుంది.
కుడిచెయ్యి ఎంతతెస్తోంది యెడమచెయ్యి యెరగదు. అది యెంతఖర్చు

పెడుతొంది కుడిచెయ్యికి తెలియదు. ఈవేళ నవాబు—రేపు ఫకీరు ఈరాజదివాన్ బహద్దర్—రేపు దివాలాబహద్దర్. ఈవేళ కోటికి పడగ—రేపులూటీకి పడక. యిల్లానడుస్తోంది—కాలచూనం. ఉదయాన్ని లేవగానే కాఫీహోటలువాడికి కాటుకపెట్టేను గనుక వీడి సొమ్మంతా పోయినటు సూర్యుడు ఆకాశానికి మధ్యస్థంగా నుంచున్నప్పటికి కడుపంతచేటు కాలటంలేదు. అయినా కానీ ముద్దకెక్కడన్నా పాచికవెయ్యాలి రోజులు మునుపటిలాగు లేవు. కాలం కరవొస్తోంది దేశమంతా తెనుగుమీరిపోతుంది—అంజనంపన అడుగంటిపోతుంది కాటుక, కాంతలకై నా అంటడంలేదు. పాముకి దినదిన గండం కాని నాకు నిముషనిముషానికి గండమే గుడ్లగూబ పగలు చూడలేదు—రాత్రులందు కళ్లు కనిపిస్తాయి. కనుక మర పెద్దలందరు కలిసి దానికి దివాంధమని పేరుపెట్టేరు నేనో—నన్నెవళ్ళన్నా చూస్తారేమోయని పగలంతా బయటికి రాక (సాధారణముగా) యేదో ఒకమూల కూర్చుంటాను—అప్పుడు నరలోకమునాకేమీ కనబడదు. యింక రాత్రులందు—అందరు పడుకున్నాక—దేశమంతా మాటామడిగేక బయలుదేరుతాను (అప్పుడెవ్వరు కనబడరు) అందుచేత నన్నేవని పిలుచుకోవాలో నాకు తెలియకుండావుంది, ఈపాపపు నరుల కళ్ళబడకపోవడం భయంచేత ననుకొంటున్నారేమో! కాదు. కాదు. దీనికో గొప్పకారణముంది. అది చెప్పతాను. వినండి. “మునుపు మాయింట్లో ఒక అవ్వవుండేది అది నాకు తాతమ్మా—అమ్మమ్మా అవ్వాలి.) అది నన్ను దగ్గర కూర్చోపెట్టుకుని అనేది “నాయనా! మనకు ఒకళ్ళతో యేమిపని, నరులకళ్ళ మనము పడొద్దు—మనకళ్ళ నరులు పడొద్దు” ఆముక్కలు—అప్పటిలో అర్థమవకపోయినా అనుభవముమీద నాప్రతిశ్ఛల్యానికి నాటుకపోయేయి. ఏదో ముసలి

ముండ అందికదా అని (చచ్చియేలోకాని వుండో — బహుశః
నరకలోకంలోనే వుండాలి—ఎంచేతంటే—యింగ్లీషుదేశస్థు లిక్కడను
వచ్చి స్వర్గలోకం తలుపులు మూయించేసి వాటికిబదులుగా రిఫ్రెష్
మెంటురూముల తలుపులు తీయించేరు) ఆ! అడుగో యిఫర్ మేషన్

బ్యూరియో—వెంకట్రావు వస్తున్నాడు.

వెంకట్రావు—(ప్రవేశించి) ఏమిటా! ఆలోచిస్తున్నావు.

దాసు—నువ్వింకా వచ్చేవుకావేమా అని.

వెంక—ఏం! నామీద అల్లాంటిదయ వుట్టింది.

దాసు—లేకపోతే నన్నిల్లాంటి అవస్థలో అంత ఆదరణతో
బ్రళించేవారు యెవరున్నారురా! ఆ! నువ్వీవేళ యెల్లాగన్నా ఒక్క
వుపకారం చెయ్యాలి భాయి.

వెంక—ఉపకారానికియేంగాని మనవూళ్లోవున్న కమలమణిని
యెరుగుదువురా !

దాసు—కమలమణి—కంశాలిశవమా ! కడుపుమండుకుపో
తోంది. యింత భుక్తికి దారిచూపిస్తూ.

వెంక—దానివిషయమై నువ్వు నిర్భయంగా వుండు. ఆభారం
నాది కమలమణిరా—బోగంది—దాన్ని యెరగవు!

దాసు—ఏమన్నా పై సాకిట్టుబడిఅయ్యే బోగందిఅయితే దాని
విషయమైచెప్పు—లేకపోతే ఆవుాసు నాదగ్గరతేకు. కడుపుకాలిపో
తోంది ఆకలి అల్లరిచూస్తే అంతరాత్మనుకూడ మాడ్చేసేలాగు కన
పడుతోంది. దానికింత దారిచూపించేవా—నువ్వుచెప్పినదల్లా విం
టాను—కావలిస్తే ఆవ్యవహారంలో ప్రతిఫలానికి ఆసించకుండా పని
చేస్తాను.

వెంక—డబ్బుగలముండే ! రా చేపుతాను. అక్కడజనరలు
భిస్తుంగువుంది. అక్కడకు పోదాం.

దాను ... సరే ! అక్కడకుదారితీస్తూ మార్గాయానం కనిపించకుండా దానికథ చెప్పు.

వెంక—(నడుచుచు) అది మొన్న నన్నందిరిలోనూ అల్లరి పెట్టింది. దాన్ని యేలాగయినా టోపీలోపడేసి కావలసినంతడబ్బు లాక్కో !

దాను—ఛా ! చెడినదానిడబ్బుకి చెయ్యిజాఖనా ననుకొన్నావురా ! కావాలంటే యింకోవిధంగా నీయవమాన తీర్చేస్తాను. ముందు కథాపరిపోర్టేమిటో మనవిచేసుకో!

వెంక—మొన్న కోవెలలో మేళం జరుగొందంటే వెళ్లేను.

దాను — దీనిమేళమేనా ! లేకపోతేమరేదయినా సమ్మేళమా ! హా! హా! హా!

వెంక—చెప్పేదివినకుండా యేమిటానవ్వు !

దాను—ఆ ! కానీ ! వింటున్నా.

వెంక—ఆమేళంలోకి ముందుగావెళ్ళి ముందుకూర్చున్నాను.

దాను—మంచిపొరపాటు ముందేచేసేవు.

వెంక—పొరబాటేంచేసాను.

దాను—ముందుకూర్చోడమే పొరబాటు.

వెంక—ముందుకూర్చోకపోతే మరెక్కడకూర్చోవాలి.

దాను—సానులవెనకాలో సరసులవెనకాలో కూర్చోవాలి.

వెంక—చిత్రంగావుంది. సరే సరసులవెనకాల వెందుకూర్చోవాలో తెలిసిందికాని సానులవెనకాల ఎందుకోచెప్పుదూ!

దాను—నీకు తెలిసిందేమిటో ముందుచెప్పి మరీనన్నదుగు.

వెంక—సరసులవెనకాల కూర్చుంటే వాళ్లమీదజల్లే అత్తరు పన్నీళ్లవిసరు మనకుకూడా కొంచెం తగుల్తుందని—అంతేకదా—

దాను—యేడ్చినట్లేవుందీ—యిందుకావెర్రిమొగమా—యిదా తెలిసిందన్నావు.

వెంక— ముఖము చిట్టించుకుని) యిందుకాకపోతే మరెందుకు.

దాసు— మత్తెక్కి ఒళ్లుతెలియకుండా సానుల సరస్సల్లో చిక్కుకుని ఊగులాడుతూ వుంటే, చల్లగా జేబులుసర్ది అవతలకు జారడాన్ని తెలిసిందా !

వెంక— తెలిసిందికాని సానుల వనకాల యెందుకో చెప్పదూ !

దాసు— ఊకుకోసం వేసుకున్న గాగరాలచాటునుండి కాళ్లబరువులు తగ్గించడానికి—

వెంక— అమ్మయ్యో ! దొరికిపోతే—

దాసు— దొరికితే రెండునెల్లతోసరి దొరక్కపోదే రెండువందలతోసరి—

వెంక— యికముందు అల్లాచేద్దాంలే. యిప్పుడీసంగతివిను— ముందు నాతోసమానంగా కూర్చున్న వేధవల బుగ్గలునొక్కింది. పన్నీరు అత్తరవు జల్లిందికాని—నాదరిదావులకై నా చేరలేదు.

దాసు— (తృటికాల మాలోచించి అయితే నువ్వీబవిరిగడ్డముతోటే కూర్చున్నావా? లేకపోతే కొంచెం అటు యిటు గీయించేశావా !

వెంక— గీయిద్దా మనుకొన్నాను. కాని మంగల ముండాకొడుకుని యెంత వేదకినా అప్పుడు కనిపించలేదు. కాని వాడు మాత్రము నున్నగా గీసుకుని సిల్కుచొక్కా తొడుగుకొని—మల్లుపంచె కట్టుకొని నావెనకాలే కూర్చున్నాడు. ఏదో యాదాలాపంగా నేను వెనుకకు తిరిగి చూస్తే గదా నన్ను చూడనట్లు నటిస్తూ యింకోకవైపు చూస్తూ కూర్చున్నాడు. అప్పటినా అవస్థ యీవేధవకూడా చూచేడు కదా యని నాకు యేడుపుగావుంది.

దాసు— అన్నట్టు మేళ మెప్పుడయింది.

వెంక—మొన్నరాత్రి.

దాను—సరే ! దానికి తగినట్టుబుద్ధి చెప్తానులే ! —మరో సంగతి—ముందు ఇంకా యెవళ్లు కూర్చున్నారు. అది యెవళ్ల బుగ్గలు బాగా చరిచింది.

వెంక—చాలామంది కూర్చున్నారు కాని శెలవులో వున్న ఆపోలీసు సబినస్పెక్టరు ఆసాహేబుగార్ని బాగా లాలనచేసింది.

దాను—సరే. బాగానే వుందిలే ! దీనితాళం నే పడతాను. నువ్వు మనస్సులో మరోవిధంగా కించపడకు. అన్నట్టు ఫీస్టు యింకా యెంతదూర ముందిరా కాళ్ళు పడిపోతున్నాయి.

వెంక—ఆ పై సందులో ! రా త్వరగా పోదాం. అప్పుడే చాలా ఆలస్యమయింది.

(ఇరువురు నిష్క్రమితురు.)

నాలుగవ రంగము.

(మొదటి భాగము.)

(ఒక వేష్య శృహము.)

“ ఎవరు వారు? ”

“ నేను పోలీసు కానిస్టేబుని. ”

“ ఎందుకు వచ్చేరు, పోలీసువారు గుమ్మం తొక్కారంటేనే భయం. ”

“ ఎందుకు వస్తే కమలమణి యిల్లు యిడేకదూ! ”

“ ఇదే. ”

“ ఇంట్లో వుందా ! ”

“ నేడనిగాగ వుంది ”

“ మేడ మాత్రం యింట్లో జమ కాదేమిటి ? సబినస్పెక్టరు గారివద్దనుంచి పోలీసు జవాను వచ్చేడని చెప్ప చాలా పై వేటుగా మాట్లాడాలని కూడాచెప్పు. అర్జెంటు.

‘ సరే ’ యని (కొంతసేపటికి) మేడమీదికి రమ్మంట్లోంది రండి తీసుకొని వెళతాను. (ఇరువురును మేడమీదికి బోయి కమల మణిని జూపించి యిదివరకటి వ్యక్తి క్రిందికి దిగిపోయెను.)

పోలీసు—కమలమణి ! నేను యెందుకు వచ్చేనో నీకు తెలుసుంటుంది.

కమల—నాకు బోధపడలేదు. మీరు చెప్పండి.

పోలీసు—నిన్నానాడు చూచినప్పటినుంచి సబినస్పెక్టరుగారు నిద్రాహారాలు లేక పరితపిస్తున్నారు. ఆఖరికి మొగంకూడా కడుక్కోవడం మానేసేరు.

కమల — (చిరునవ్వు నవ్వుచు) ఆ ! అల్లాగా !

పోలీసు—అల్లాగా అని ఇంకా మెల్లగా అంటున్నావేమిటి ? నీరోజులు బాగున్నాయి. ఆయనకు ప్రేమొచ్చి ఆగ్రహము వచ్చినా వెనకా ముందు చూడరు—వారు వీరని ఆలోచించడు అంతా కర్రపడి వ్యాపారం.

కమల—అంతదయనిజంగా వుంటే మాయింటికి ఒక్కమారు రాలేక పోయేరా ?

పోలీసు—ఇంకా నయం. మెల్లిగా నాదగ్గర అన్నావు ఆ బూబీ క్లీవానన తగిలిందంటే చంపెయ్యదు. ఆవిడదగ్గర మాత్రం యాయన పెయ్యమ్మే. అంతేకాకుండా ఖయిదీ వెనకాలయిద్దరు కాని ప్టబిల్లు వుంటే యాయన వెంబడి యెవుడు నలుగురుంటారు. వాళ్లకు తెలిసిందంటే మెల్లిగా యెవళ్లతోటన్నా వూదుతారు.

కమల—అయితే మీరు మాత్రం అందులో వారుకారా ?

పోలీసు—అడగవలసిన ముక్క అడిగేవు. నాసంగతి నువ్వెర
గవు. నే నాయన గుండెకాయవంటివాణ్ణి. ఆయన దేహాని కన్నా
తెలియకుండా యేపనన్నా చేస్తాడు కాని నాకు తెలియపర్చకుండా
మాత్రం యెన్నడూ —చచ్చిపోయినా—చెయ్యడు.

కమల—బాగానే వుంది. యిప్పుడేది మార్గము.

పోలీసు—అదీ నువ్వే చెప్పు.

కమల—నాకేమీ తోచడంలేదు. పోనీవాళ్ల—

పోలీసు—ఆయన అన్నది అదే ! ఈరాత్రి బండి తీసుకువచ్చి
రోడ్డుమీదనుంచో పెడతాను—రాత్రిమాట తరువాత ఆలోచిద్దాం
ముందు ఆలోచిస్తే ముక్కలై పోయిం దంటారు—మరో సంగతి—

కమల—ఏమిటో శైలవియ్యండి.

పోలీసు—ఆయనకు రాత్రిదాకా వుండడానికి ప్రాణాలు వుం
టాయో వూడతాయో—పగలు మీయింటికి రావడం వీలుపడదు—

కమల—అదే నేను ఆలోచిస్తున్నాను.

పోలీసు—(ఆలోచించి సాయంత్రము నాలుగు ఘంటలకు
ఆయన నేనూ యిల్లా వస్తాము. నువ్వు చక్కగా ముస్తాబయి గుమ్మ
ములో నుంచో. మరిచేవు గాన—నామాట బోటయి పోతుంది
నుమీ! ఆయనకు కోపంవస్తే మరిబట్టడం కష్టం.

కమల— సరిగా నాల్గుగంటలకు కదూ—సరే.

పోలీసు—మరచిపోకు మరి నేను వెడతాను. ఆయన యీశు
భవార్త వినడానికి ప్రాణా లుగ్గబెట్టుకుని వుంటాడు.

కమల—తప్పకుండా రండి. లేకపోతే నాకు కష్టం కలిగించిన
వారవుతారు. మీకోసం కనిపెట్టుకుని వుంటాను.

పోలీసు—అమ్మమ ! ఎంతమాట ! నీకు కష్టంకలిగించ దానికి
మాకష్టము వప్పుకోవద్దూ. నే వెడుతున్నా.

కమల—చిత్తం.

నాల్గవ రంగము.

(మొదటి భాగము.)

(పోలీసు సబిన్ స్పెక్టరు గారి మందిరము.)

“అయ్యా ! సబిన్ స్పెక్టరు గారున్నారా? ”

“ఎందుకు ”

“కొంచెము మాట్లాడవలసిన పనివుంది. ”

“న్యూస్ పేపరు చదువుకుంటూవున్నారు. మళ్ళీరండి.”

“మళ్ళీరావడంకాదు. ఆయనకు మేలుకలిగేపనివుంది.

“అయితే వెళ్ళండి. లోపల చావిట్లో కూర్చున్నారు.”

... ..

“గుడ్ మార్నింగుసర్. ”

సబ్ — ఎవరు మీరు.

“మమ్మల్ని అచ్చంగా తెనుగులో దూదలంటారు. ”

సబ్ — ఏంపనిమీద వచ్చారు. ఆల్టాకూర్చోండి.

దూత కూర్చొని) యిక్కడ ఎవళ్ళులేరు !

సబ్ — మీరూ మేమూతప్ప యెవరూలేరు. మీరు చెప్పవలసింది నిర్భయంగాచెప్పండి.

దూత — మిమ్మల్ని ఒకప్రశ్నవేస్తాను మరోలాగ అనుకోరుగదా.

సబ్ — మీకేమిఫర్వాలేదు. మీయిష్టంవచ్చిన ప్రశ్నలు వెయ్యండి.

దూత — మొన్నమీరు కోవెలమేళంలోకి వచ్చేరుకదా.

సబ్ — (అనుమానముతో) అవును.

దూత — కమలమణి మీకీవుత్తరం యిమ్మంది.

సబ్ — కమలమణి — కమలమణి యెవ్వరు ?

దూత — మాఅక్క. మొన్న మీముందర గొక్కటిందదే.

సబ్—ఓహో ! జ్ఞాపకంవచ్చింది. (అని చిరునవ్వునవ్వును.)

దూత—మీరెక్కడ ! మీరు మరచిపోతారు. మహానా జాలు. ఆనిర్భాగ్యురాలు మేళంలో చూచింది మొదలు మిమ్మల్ని తలచుకుంటూ మీదర్శనము ఆఖరికి ఒక్కమారు దొరకినాచాలని గోత్రాల్లోంది. దాని యీచిన్నకోర్కె మీరుకాదనక నెరవేర్చాలి.

సబ్—అవును. నామీద ప్రేమపుష్పట్లు మొన్ననే తెలిసింది. దానిపేరు కమలమణి ! మీపేరు.

దూత—నాపేరు మురహరి. మీకంతా తెలిసివుందికూడా మీరిల్లాచెయ్యడం ధర్మంకాదు.

సబ్—అహ్లాహ్లా (అని నవ్వుచు)

ముర—మాఅక్కవిచారం అంతామీకు నవ్వకింద వుంటుంది. చివరకదీ మీయింటికి రాడానికికూడా బ్రయత్నిస్తోంది.

సబ్—ఓ యస్. రావచ్చును. మరేమీ అభ్యంతరము లేదు.

ముర—అంతమట్టుకు వప్పుకున్నారు. అదియే పదివేలు. కాని—కాని.

సబ్—సందేహించకండి. అదేమిటోకూడ చెప్పండి.

ముర—మిమ్మల్ని యీస్వల్పకోరిక కోర్డానికిసందేహిస్తున్నాను మీదర్శనము మాత్ర మొకమాటుకావాలి.

సబ్—నో ! నో ! పట్టపగలు నేనల్లావచ్చేనంటే నాకు బ్లాక్ మార్కు ఫార్మవుతుంది.

ముర—మీరు దర్శనం యివ్వకపోతే నిజంగా అది తల్లడిల్ల పోయింది. యీముద్దు చెల్లించాలి.

సబ్—మీరింతగాదు మరింతచెప్పినా పట్టపగలు నలుగురు చూస్తూవుండగా నేనల్లారాను.

ముర — మనమోగాళ్లదగ్గరవున్న లక్షణమేయిదండి ఎవళ్లన్నా ప్రేమించవస్తే బిర్రబిగుస్తాము. యెడమకాలిలో తంతొంటె వెర్రి కుక్కలాగు వెంటబడుతాము.

స — మీరనేవాటికి అన్నిటికి నాటోపీపడతాను. అనండి. అంతే కాని నేనల్లారాను వచ్చేనా బ్లాక్ మార్కు తప్పను. ఒకటిపడిందా రెండోదానికి సందు. మాటలో యుక్యోగానికి సలాంకొచ్చి యినప గుది శిలక గొబ్బరిచిప్ప పట్టాలి. లేకపోతే సచ్చలుంగీని గంబాయి పూసలను జాగ్రత్త పెట్టుకోవాలి వుద్యోగంవుంటేనే పదిమంది ప్రేమించినా—

ముర — సరే ! మీరల్లా సెలవిస్తోంటె—

స — సెలవివ్వడమేమిటి మనసుపూర్తిగా అంటున్నాను.

ముర — సరేనండి ! లేకపోతే ఆపెద్దరోడ్డుమీదకన్నా రాలేరు. అదెంతోతహతహాపడుతోంది గనుక యితప్రాప్తిస్తున్నాను. మీదర్శనం ఒక్కమాటు కావాలనే దానివుద్దేశం—

స — ఓ యస్. దానికేం. ఈఆలోచన ముందు చెప్పేరుకారే ! అందాకరానూగలను. అక్కడ ఒకపావుగంట నిలబడాగలను.

ముర — పోనీ. అంతవరకన్నా సమ్మతించేరు. అదీమాపుణ్యమే మరినాకు శెలవిప్పించండి.

స — ఓ యస్. చాలశ్రమపడి నన్ను వెతుకుకుంటూ వచ్చేరు. వద్దనక కాఫీకి యీరూపాయి పట్టుకెళ్లండి.

ముర — మహాప్రసాదం. తమదయవుండాలి. సరిగా మూడున్నరకి వస్తానండి.

స — ఓ యస్. యింటిదగ్గరనే వుంటాను.

అ యి ద వ ర ం గ ము.

మొదటి భాగము.

(పోలీసు సబ్-ఇన్స్పెక్టరుగారి మందిరము.)

(మురహరి ప్రవేశించి) యిక్కొక్క స్పెక్టరుగారూ !

స—ఓ యస్. అయి నీ ! వచ్చేరా ! నేనూ మీమాటలు అనుకుంటూ యిప్పుడే డ్రెస్సు వేసుకుంటున్నాను.

ముర—వెడదాము త్వరగరండి.

స—నడవండి. (యిద్దరు నడచుచు) అయితే మీఅక్కతోటి నేను మరచిపోయానని చెప్పకండే. ఏమంటుందోనన్ను.

ముర—నేను యింకా చెప్పడంయేమిటి ! వారు మరచి పోతే పోతే యీపాటికే వత్తురని నిన్ననే అంది.

సరే—అయితే యిప్పుడేమీ కోపం చెయ్యదుకద.

ముర—అందుకునా యింటికి రానన్నారు.

స—(నవ్వుచు) కాదు లెండి అయితే నేనింటికి రానన్నానని చెప్పేరేమిటి ?

ముర—వారు మన యింటికి రాకపోతే మన మెందుకు వెళ్లా లంది.

స—అయితే చెప్పరేమిటి ? గొప్పచిక్కు వచ్చిందే ! అయితే రానందేమిటి ?

ముర—నేనప్పుడు మీరుచెప్పిన కారణాలన్నీ చెప్పి వప్పించేను లెండి.

స—ఓ యస్. మీమేలు మర్చిపోనండి. పూర్తిగా వప్పించేరుకద.

ముర—మీరీసాయంత్రము అక్కడకు రోడ్డుమీదికివస్తారంటే కూడ నమ్మలేదు అయినాకానీ యీవేళ మీఘురానా చూస్తానంది.

స—ఓ యస్. త్వరగపదండి ఆలస్యమయితే యేమను కంటుందోను. అవును ! ఎంతసేపటికి రాకపోతే విసుక్కుంటారు.

ముర—ఆ ! యిక్కడేమాయిల్లు మాటలసందున వచ్చేశాం (పరికించి) ఆ—చూశారా ! అదిగోయెల్లా చూస్తోంది.

స—(పరికించి) ఓ యస్ ! అవును. మీరు అబద్ధము చెప్పు తారా! ఆ! అదిగో! కోపం—సంతోషం—యేడుపు—ఒక్కనూటుగ మొ గాన్ని కనబడుతున్నాయి.

ముర— అదిగో ! నాకెందుకో పైగచేస్తోంది. వెళ్లివస్తా నుండండి.

స—ఆ వెళ్లరండి ఆ ! యిదిగో ! యిదిగో ! కొపపడకుండా ముందు యియాభై చూపాయల నోటు యివ్వండి. (అని జేబులోనుండి నోటుతీసి యిచ్చును. మురహరి వెడలును

... ..

(కమలమణి వీధిగుమ్మములో నిలుచుండి) ఏమండీ ! కానిస్టే బిల్ గారు ? వారిని యింతదూరం తీసుకువచ్చి రోడ్డుమీద నుంచోపెట్టే డా. (పోలీసు కానిస్టేబిల్స్ కమలమణి సమీపించి) చూచేవా! వచ్చేరు నువ్విక్కడ వుంటావంటే ఆయన నామాట నమ్మేరుకారు.

కమల—లోపలికి దయచేయమనండి.

పోలీసు—అమ్మయ్యో ! ఆయన కీవిషయాల్లో తగనిభయం

కమల—అందుకనే కాబోలు నన్నువాళ్లయింటికి రమ్మన్నారు.

.పోలీసు—నువ్వు బాగా గ్రహించేవు. నువ్వు వారి యింటికి వస్తావంటే నమ్మిక లేక నాచేతి కీవుంగరం యిచ్చి దీనికి దాఖలాగా నీవుంగరం తెమ్మన్నారు ! అదే నన్ను మళ్లీ వెనక్కి పిల్చి యిచ్చింది. (అని వుంగరము నొకదానిని జేబునుండి తీసి యిచ్చును. కమలమణి

దానిని ముద్దుపెట్టుకొని వ్రేలిని ధరించి తన వ్రేలియుంగరమును దీసి యాతని కీచ్చును.

కమల—సరే ! ఇక మీరు వెళ్ళి రాత్రి వస్తానని చెప్పండి. రాత్రి పదిఘంటలకు మీరొకమాటారండి.

(కమలమణి ఇచ్చిన యుంగరమును జేబునందిడికొని కాని స్టేబుల్ యటనుండి బయలుదేరును.)

సబ్బయిన స్పెక్టరు కమలమణివైపు జూచుచు గోడ్ పై నిలబడి యుడుచు.

(మురహరి ప్రవేశించును.)

ముర—మీరు ఇచ్చిన నోటుయిచ్చాను రాత్రి మీయింటి కి వస్తే యెవళ్ళన్నా అడ్డగిస్తారని —లేకపోతే మీరు ఇంట్లో వుండి లేరనిపిస్తారేమో అని అనేక చిక్కులుచెప్పింది.

స—(తనలో పాపం ! ఎంత ప్రేమించింది. (ప్ర) అల్లాగ యితే నావుంగరం దాఖలాగా ఇచ్చిరండి. (అని వుంగరమును తీసి ఇచ్చును.)

ముర—(వుంగరమును పుచ్చుకుని) ఇదీ ! నిజమైన ప్రేమకు ఆసవాలు మీరు ఇందాకా వచ్చు నుంచున్నందుకు వుబ్బిపూ రంతయింది.

స—దానికేం ఆవుంగరం ఇవ్వ డి నాకింకా చాలా పను లున్నాయి వెళ్లివస్తా.

ముర—చిత్తం. శేలవు.

ఆ అ వ ర ం గ ము.

మొదటిభాగము.

(సముద్రపు బొడ్డున గూర్చుండి రామదాసు ప్రవేశించును.)

అహా! హా! మాబాగా టోపీవేశాను. అల్లాంటిది ఒక్కొక్కటి రోజురోజూపడితే కోటిశ్వరుణ్ణి అవనూ. ముందు ఆయిన స్పెక్టరుగారి

జేబులోనుండి వెండిరూపాయి యెగిరి నాచేతులో పడగానే శుభసూచకం అనుకున్నాను అబ్బా ! యెంత సొమ్ము యాభైరూపాయలు ముందు రెండు పుంగరాలు యెటులేదన్నా అరవై రూపాయల వుంటాయి నాగిట్టు పుంగరంక్రింద రూపాయి—బజారు ధరల తేడాలకు టిఫిక్కు వీటి అన్నిటిక్రింద ఒక పది రూపాయిలు పోయినా మొత్తం నూరు రూపాయలు చేతిలో పడ్డాయి. అబ్బా! ఇందులో వెంకడిహెల్పుబాగా వున్నట్టు తోస్తోంది. కాని న్నాయానికీపోతే కూడవుట్టదు. నూరు రూపాయలు వచ్చే యని మనం ఆనందం పట్టజాలక చెప్పితే అందులో సగం తెచ్చుంటాడు. అందుచేత వాడి కీవిషయమై యేమాత్రం తెలియనియ్య కూడదు. వాళ్ళిద్దరికీ నాటోపి మహిమ రేపు గాని తెలియదు. అందుకు యీరాత్రే యెక్కడికన్నా హుండా యించాలి. లేకపోతే ఇది పోలీసువాళ్ళతోకూడ సంబంధం కలిగివుంది గనుక యేం కొంచమునుగు తుందో! సరే! వెళ్ళడంమట్టుకు నిశ్చయం. యెక్కడకు వెళ్ళదాము ఇటుమెడ్రాసు అటు కలకత్తా. ఇటు యమ్. యస్. యమ్, అటు బి. యక్. ఆర్. మరమక్కడ ఒక దమ్మిడికన్నామారము అటు కలత్తాక అక్కడందరు బాబూలే—బాబూన్లో బాబూర్ (అనగా నొక పెద్ద రకపుకోతి) యెవరై తేనే. ఇదేబాగావుంది. ఎప్పుడువెళ్ళిన వుత్తరదిక్కుగానే వెళ్ళాలి. బాబూ బాబూ అంటామనగ్రంథం సాధించవచ్చును. “ ఒరేదానూ ! యేం ! ఇక్కడ ఒంటరిగా కూర్చున్నావ్ సీకోసం పూరంతా గాలించేను.

దాను — ఎందుకురా! వెంకట్రాహ్లా! అంతాగాలించడం.

వెంక—నేను చెప్పింది యేంచేసావా అని.

దాను—నువ్వు చెయ్యమన్నట్టుగానే చేసేను.

వెంక—ఏంచేశావురా !

దాసు — నేనులేకపోయినా నువ్వుచెయ్యమన్నట్టు చేశానోలేదో
రేపు నీకు తెలుస్తుందిలే.

వెంక — నువ్వెక్కడకుపోతావు ?

దాసు — ఎక్కడికో ! బదరీనారాయణాశ్రమానికి.

వెంక — ఒరేయి. కొంచెము టిఫిన్ యిప్పించవురా!

దాసు — డబ్బులేదురా! అయినానడు. ఇదేకద ఆఖరు.

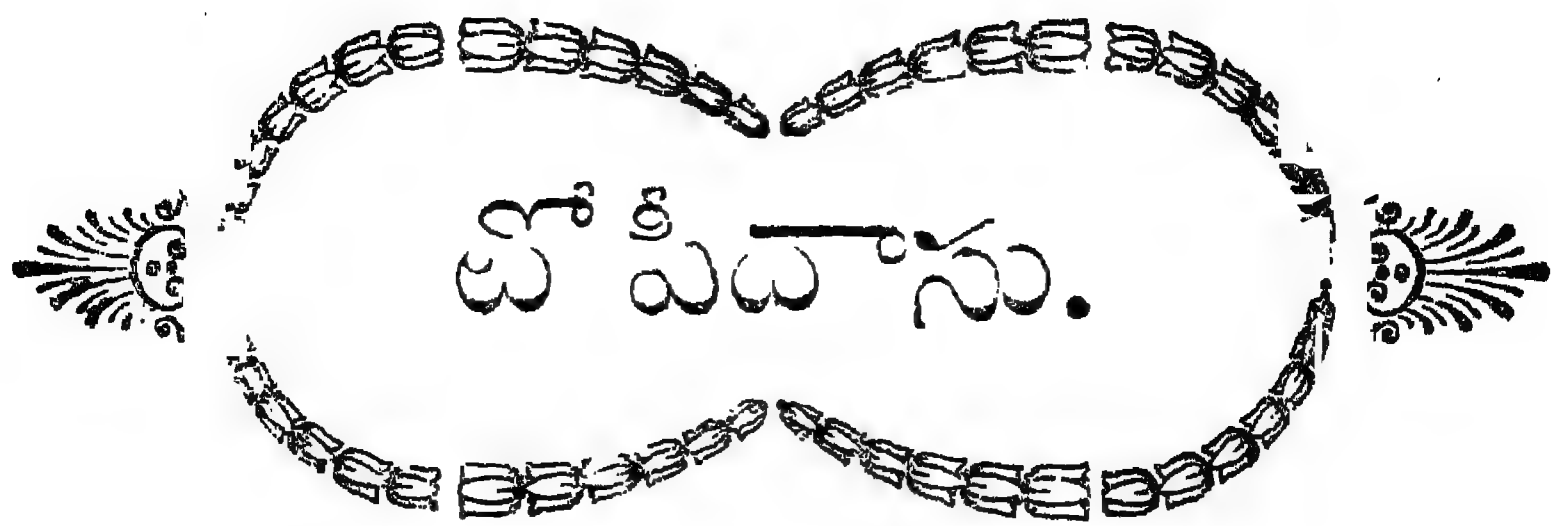
అనిఇరువురు కాఫీహోటలున కరుడెంచిరి. టిఫిన్ పుచ్చుకుని రామ

దాసు స్టేషన్ కుబోయెను.

టోవీదాసు — మొదటిభాగము.

సంపూర్ణము.

హో పదాను.

మొదటి రంగము,

(కలకత్తా : ట్రాన్సుమండలి యొక్క కీర్తి.)

(రామదాసు ప)వేశించును)

అమ్మయ్య! యిప్పటికిపా నాలుకుమటపడ్డాయి. వేశ్యమాతను కిక్కురించిన విటుడులాగయెల్లాగో అక్కడనుంచి తప్పించుకొని బయట పడ్డాను. అమ్మనాయనో ఎన్నిచిక్కులు. ఎన్నిగండాలు. యెంతకష్టము. యెంతవిచారము — యెంతఆనందము — యెంతలేమి — యెంతభాగ్యం ఛా! వెనకటివేమీ తలచుకోకూడదు. బుద్ధిమంతుడెప్పుడు గతం గత. బహిర్యోత్ పరమసుఖం అనుకోవాలి అందుకునే జరిగిపోయిన వాటిని గురించి ఆలోచించను. సరే! ఉ' యి'ముందు సంగతేమిటో ఆలోచించాలి. ఆలోచించడానికేముంది అంతాడై వంమీద భారంవేసి అరంభించాలి వుద్యోగం. ఇంతదూరం తీసుకవచ్చిన దేవుడు యిక్కడ నన్నల్లరి పెట్టి యిల్లరికముంచడుకదా! అల్లావుంచదలచుకుంటే అసలక్కడనుంచి జెరడాయెత్తేనివ్వడు. మనంత బుద్ధిహీనుడుకాదు — మనంమాత్రం బుద్ధి హీనులమేమిటి! దైవబలానికి సరబలసాయం వుండాలన్న సూత్రం ప కారం—మనకు వాడిచ్చిన బుర్ర కెళ్లినంతమట్టుకు ఉపయోగించిసాయ పడుతూనేయున్నాము. యిదంతాయెందుకు? యిప్పుడుకదాక్రమ మేదో ఆలోచించాలి. ముందు ఓం మ్రధమంలో అవసరానికి అక్కరకొచ్చే లాగు ఒకహోటు ఒకబూటు రెండుచూట్టువుండాలి. అబ్బో! వీటన్నిటికి నాదగ్గరవున్న డబ్బుచాలదే! అవిలేకపోతే కాలంగడవదే! మరేదీ వుపాయం! ఒకటెస్తుకి రెండు మూడు ఒకసూటికి పనిచేద్దాం. అదినెగ్గిందా ఓ మనమింకకోటలోపాగావేసినట్టే—మనకొట్టివేయిలో పడినట్టే! ఆ! అదే మిటి అక్కడేబోర్డు కట్టేరు! To let' Upstair Rooms (మేకమీది గదులు అద్దెకివ్వబడును) ఒహో! దానిక్రింద బట్టలుషాపు కాఫీహో

టలుకూడావున్నాయో! ముందుమనం కొంచెండాబుగావుండాలి డబ్బుకి వెనుదియ్యక--డను.

... ..

“ఒరేయి రామదాసు! రామదాసు!”

రామ—వరబాబో! నన్ను రామదాసు అని పిలుస్తున్నారు.

(పరికించి) ఓహో! సుబ్బారావా! వీడికి కాపెడత్రోవలో నేవున్నట్టుగా ఉన్నాడు. నేను రామదాసులో నుండి టోపీదాసులోనికి మారేనన్నవిషయం వీడికింకా తెలియనట్టుంది. యిదిబాగానేవుంది. ఒక్క అనుభవమీద బొప్పి కట్టించినను టోపీదాసులోకి మారేనని తెలియబరచాలి.

సుబ్బా—(దగ్గరకువచ్చి) ఏమిరా! అల్లాతెల్లబోయి చూస్తున్నావు. మరిచిపోయేవేమిటిరా!

రామ—అమ్మయ్యో! నాప్రాణమన్న మరుస్తానుగాని నిన్ను మరుస్తానట్రా! నన్ను పిలుస్తూనేనువ్వనుకోలేదు. యిక్కడేనువేస్తున్నావు.

సుబ్బా—ఎక్కడో పోక్కులో యిన్నెక్కడుగా వున్నానాను. ఏదో యెక్కడో లిప్తున్నారు. యిల్లావున్నాము.

రామ—యిల్లావుండడమే! వుండవలసిన తీరుగానే వున్నావ్! ముందు యెక్కడన్నా లాడ్జిమాద్దూ! ఆకలిమండునట్రోంది.

సుబ్బా—నేనుండగా నీకేంఫర్వ! రా! అందాక మాంలాడ్జిలో వుండువుగాని ఆపెట్టె ఆకూలి కెత్తు. అన్నట్టు నువ్విప్పుడేం చేస్తున్నావ్.

రామ—ఇదిగో మొన్నటిదాకా విశాఖబట్టణంలో డి.టి.యన్. ఆఫీసులో సెకండుక్లర్ గా వున్నాను. యిప్పుడూ నూరురూపాయలు మీద హెడ్ క్లర్ గా చేసి యిక్కడవేశారు.

సుబ్బా—బాగానేవుంది. ఇదిగో! యిదేమాంలాడ్జి.

రామ—ఓహో! లాడ్జిన్నావు. ఫామిలీ అంతావుండే!

సుబ్బా—మొన్న నే వచ్చురా! (లోపలికిపోయి) చెల్లీ! మీ వదినతో చెప్పు ! ఒక్క ఓండు వచ్చేడు భోజనానికి (చావిడిలోనికివచ్చి) రామదాసు! యిక్కడికి మీవాళ్ళను తీసుకువస్తావా!

రామ—అ! యిక్కడేదో బసచూచి యింకోవారం పదిరోజుల్లో తీసుకొద్దాంఅని ఆలోచిస్తున్నాను. స్నానానికి దారిచూపించరా!

సుబ్బా—అదిగో! అల్లాందినోకివెళ్లు అక్కడ పై ఫ. సోఫా. అన్నీవున్నాయి.

(నిష్క్రమించును.)

ఓహూ! యిదెవరు ? యిది సుబ్బారావుగాడి చెల్లెలులాగుంది. పాపం ఎంతచిన్నతనంలో విధవరికం వచ్చింది. అంతేకాకుండా వీళ్లు బహుసమాజమతస్థులుఖాదూ ! అరే ! తొంగితొంగిచూస్తూ ఖిగు ఖిగు మాట్లాడుతూ—యింతమంది ఆడాళ్ళదగ్గర మసిలిందికాని నా మనసు యెప్పుడు యిల్లాంటి వికారం పట్టలేదు. యిప్పుడెందుచేతో దీనికి జాడ్యంపట్టింది. అబ్బో ! యిదివదలడం కష్టమే ! అది వదిలితేనే కాని యీజాడ్యం వదలదు. సరే! చూద్దాం. అదుగో సుబ్బారావు పిలుస్తున్నట్లున్నాడు. భోజనంచేసి మిగతా విషయాలు ఆలోచిద్దాం.

నిష్క్రమించును.

రెండవ రంగము.

(సుబ్బారావు గృహము)

(రామదాసుకొద్దియందు బరుండి యుండును.)

అల్లాగయితే వీటికి టోపీవేస్తామనుకో ! మరివీడింటికి రావడం సున్న ! యింకారావడమేమిటి ! వీడింటికి రావడం జేలుకువెళ్ళడం వక్కలే ! యిక్కడికి రాకపోతే యీమహామారి దర్శన ముండదు.

సుశీల ముఖదర్శనం లేకపోతే నాబుద్ధి శూన్యమైపోతుంది. నాకేలిని
 స్మరిస్తేపోతుంది. యింకేదిదారి గట్టి సమస్యవచ్చిందే! సూట్లకోసం
 ఆశపడనా ! సుశీలకోసం ఆలోచించనా! యేదిముఖ్యం ఛా! ఆడ సింహ
 చాల కళ్ళపడేకూడదు. కర్మంచాలక పడితే అంతా అభాసురాచ
 కార్యమైపోతుంది. అన్నట్టు సమయానికి వీడుఆఫీసుకుకూడా వెళ్ళేడు
 మరి రాత్రికి కాని రాడు కాబోలు. బాగానేవుంది. ఆ ! కడితేరా దాని
 ప్రేమ దొరికినా మంచిమ్యాజిక్ చేద్దునే మ్యాజిక్కు కేనుంది ! నా
 బతుకే మ్యాజిక్కులాగుంది. ఒకమతమా—వల్లకాడా—అఖిరికిబ
 హ్మసమాజపాడింట్లో కూడ భోంచేశాను. దీనికి తోడు వీళ్లు ఆడాల్లు
 సిగ్గూ—బాగ్గూ, నదరు—బెదరు లేకుండ అచ్చంగా లేడిసులాగ
 సంచరిస్తారు. అందులో నేను చిన్నప్పుడు వీళ్ళింటికి రావడం పోవడం
 చేత, సుశీల నన్ను బాగా యెరుగును. నేను మరిచిపోయినట్లు అదికూ
 డా మరిచిపోయిందేమో! కాని మళ్ళీ ఆ ముఖదర్శనం—ఆచూపులతీరు
 ఆమాటలచమకు చూస్తే జ్ఞానకానికే తెచ్చుకున్నట్టు కనిపిస్తోంది. ఈ
 చమకులు గమకుల్ కట్టిపెట్టి ముందు మరునాటిని ఆరంభించాలి.
 యిప్పుడు సుమాకు మూడుగంటలవరకునేమో ! ఆహా ! తనివిశ్రా
 నిద్రపోయేను. ఓహో! ఒకేసమయాన్ని భయం—నిర్భయం—

(సుశీల ప్రవేశం)

“ఏమండీ! రామదాసుగారూ! బాగానిద్రపట్టిందా?”

దాసు—ఓసి! నీరమ్మకడంపుకాల'యిదావచ్చింది. వ్రలికిపడ్డాను

సుశీల—ఏం! అల్లా తెల్లపోతున్నారు. మీరు మరచేపోయినా

మేము మరచిపోలేదు,

దాసు—సుశీలా! ఎంతమాటన్నావ్! నిన్ను నీ అన్నగార్ని

మరచిపోవడం అంటే నాబుర ను నేను మరచపోయినట్టు—యీప పం

చకం మరచిపోయినట్టు దైవాన్ని మరచిపోయినట్టు—

సుశీల — ఆల్లాగే! మీ రెల్లా మరచిపోతారు — మేమెల్లా మరచిపోతాం. ఒక్క-చోట టైపెరిగినవాళ్ళం.

దాసు — అందులోను నిన్ను చిన్నప్పడు ఎంత యిదిగా చేరదీసేవాణ్ణి —

సుశీల — నే నవేమీ మరచిపోలేదు. ఒకయింటివాళ్ళలాగవుండే వాళ్ళంకాని మతం మాత్రం వేరుచేసింది.

దాసు — మతానికీ యెవరు లెక్కచేస్తారు. యింక నాగ్గర అల్లాంటిదిలేదు. యీవేళ మీయింట్లో భోంచెయ్యలేదూ!

సుశీల — మీఅంతః కణ అలాంటిది. యీవేళ మాఅన్నయ్య అదే అన్నాడు. ఆటిఫిక్ పుచ్చుకోండి — యే ! యేదో ఆలోచిస్తున్నట్టుంది. కాని చెప్పగూడనిదై తేలడగను.

దాసు — మరో ఆలోచన యేమీలేదు ! మునుపటి సంగతులేమన్నా మళ్ళీ జ్ఞాపకానికి వస్తాయేమో అని తంటాలు పడుతున్నాను. అన్నట్టు.

సుశీల — అదేదో చెప్పండి. చెప్పబోయి మానేశానే ! దాని ఎంత ఆలోచనమయి ! నాన తెలిసిన సంగతి యేదీకూడా — తుదకు మాఅన్నయ్యదగ్గరన్నా దాస్తానేమోకాని — మీదగ్గరమాత్రం బాచను మీరేమన్నా రహస్యమని చెప్పేరంటే ఒకళ్ళ చెవిలో పూదను. వేరే యీదగ్గరనే ప్రవేశించాలా నన్నెరుగదూ ! చిన్నప్పుడు నేనుమీదగ్గర ఎల్లా ప్రవేశించేదానో మీరెరగదూ.

దాసు — అమ్మమ్మ ! ఎంతమాటన్నావు. నీసంగతి మాకు పూర్తిగా తెలుసును. మామీద నీకొంత ప్రేమయిందో నే నిదివరకే గ హించాను —

సుశీల — (సిగ్గుపడుచు దలవంచుకొని) ఆకాఫి పుచ్చుకోండి చల్లారిపోతోంది.

దాసు—(సుశీలను ప్రేమపూర్వకముగా చూచుచు) సుశీలా! యిల్లా కూర్చో ! అక్కడ నువ్వు నుంచుంటే నాగుండెలు దటదట కొట్టుకుంటున్నాయి. యిల్లారా ! కూర్చో ! కొంచెం ముఖ్యమైన సంగతులున్నాయి మాట్లాడాలి అహా! మరిచిపోయాను - అన్నా— ఎంతపొరబాటు (అని వ్రేలు కరచుకొనును.)

సుశీల—(నిలుచున్న చోటునుండి కదలకయే) ఏమిటి మరిచి పోయేరు ! అదిగో ! నామాటలందు మీకింకా నమ్మకంలేదు. యిం దాకటినుండి చూస్తున్నాను. నాతో మీసందేహ మేమీ చెప్పరు పోనివ్వండి.

దాసు—(మెల్లగా) యింట్లో మీవదిన యేంచేస్తోంది?

సుశీల—(మెల్లగా) అల్లయెక్కడికో వెళ్లింది — ఈపొరుగున మన దేశస్థులే యింకోళ్ళున్నారులెండి.

దాసు—ఆ? అయితే నావిషయమై నీకు చెప్పవలసిన సమయం యిదే!

సుశీల—అందుకనే యిందాకటినుంచి మిమ్మలిని మీకష్ట సుఖాలు చెప్పి నాకుకూడా సంతోషం విచారం కలిగించి మీదాన్ని అనిపించండని బతిమాలుకుంటున్నాను.

దాసు—అన్నట్లు యిందాక నిన్నేదో అడుగుదామనుకొన్నాను అ-అదే!

సుశీల—ఏది! మాఅన్నయ్యసంగతా!

దాసు—నాకు పే మపెట్టే నువ్వెదురుగుండా వుంటే నాకం శృసంగ తెందుకు ! అయితే విశాఖపట్టణంలో వున్నప్పుడు నీకు వివాహం అయిందికదా!

సుశీల—అవకేమి ? దానితోబాటు మొగుడంటూ ఒకడు రాం అయింది. పోవడం అయింది.

దాసు—(తెల్లపోయి చూచుచు తనలో) అమ్మ నీయమ్మ కడుపుకాల ! బ్రహ్మసమాజమే కాకుండా బాలవితంతువుల్లో ఘస్టు నందురు వన్నమాట. అయితే నాటోపీ నీకు చాలా అందంగా అమరు తు దివే.

సుశీల— ఏమిటల్లా చూస్తున్నారు! ఈసంగతి మీకాశ్చర్యంగా వుందన్నమాట! యిది మీరెరగనే యెరగరా?

దాసు—అబ్బే ! నాకీసంగతి తెలియలేదు. అంతపనిజరిగిందా ! అన్నా! పాపము. అంతపనిజరిగిందా!

సుశీల—(ముఖము చిట్టించుకొని వికటముగా నవ్వుచు) అంతపని జరుగుతుంగని నే ముందే అనుకున్నాను. ఆయనయెప్పుడూకూడా నా మాటవినకుండా రోజుకి రుండులూపాయల —

దాసు—బా — ఆ — యేమిటి! రోజుకు రెండు రూపాయ లేమిటి?

సుశీల—మీరెరగనిదేముంది! బాందిపుచ్చుకునేవారు ! అదే ఆఖరికి సునాయనంగా వారిప్రాణాలు లాగేసింది.

దాసు—ఆ! అల్లాగా! అయితే ఆతనికి తమ్ము డొకడుండాలి వున్నాడుకదా.

సుశీల—ఆ ! వున్నాడు. మంచివాడు. పోరుపోందూలేకుండా యేదో నామనోవర్తి నాకు పారేస్తున్నాడు.

దాసు— (పెదవులు కరుచుకుంటూ అయితే దీనిదగ్గర యేమాత మో డబ్బుండితీరుతుంది) మనోవర్తి యిస్తున్నాడా? యేమాతం?

సుశీల—ఏముంది ! నాలుకి నూట యేభైరూ. రెండుమూ డించుమించుగా పంపిస్తున్నాడు అవిక్కడే వేస్తున్నాను.

వెయ్యడమా?—మానడమా? వాళ్ళిద్దరుకూడా చాలా మంచివాళ్ళు అందులోనూ నే వాళ్ళింటికి—నా చిన్నతనంలో—వెళ్ళి వాళ్ళమ్మ (అప్పటికి బ' తికుండేది) పొయ్యిపూతూ చెంగున ముడివేసుకుని వెనకాల పడవేసుకున్న రూపాయి—రూపాయిలాగ విప్పుకుని పాకూడా వీళ్ళకి తెలుసును. అంటే వీ'కి నాను చిన్నప్పటినుండి వుంగన్నమాట. అందుచేత ప్రస్తుతంలో వీళ్ళని యెడ్పించి ఛా! ఛా! తిన్నయింటి వాసాలు లెక్కపెట్టేడన్నసామెత నాలాచూసే పుట్టిందనుకుంటాను. ఛా! యింకొళ్ళనన్నా గుల్మారుచేసే చల్లగా సుశీలతో మాట్లాడుతూ సంతోషంగా కాలక్షేపము చేస్తా (ప్రకాశముగా) బాగా ఘరమ్ చాయి తీసే

(వీధిలో) న్యూసు పేపర్—న్యూస్ హోటలునందు గూర్చున్నవాడొక డద్దానినీ నలుపురు వానిచుట్టును జేరుదురు.)

ప్రథము — (పేజీల నిటునటు దికి చిత్రంగావు దండి.

ద్వితీయుడు—ఏమిటది? అంతగొప్ప జరిగుండాలి.

తృతీయుడు—యితడు ఆచిత్రమేమిట

ప్రథముడు—యిదిగో చెప్తావినండి

యదట—ఒకపోలీసు సబ్ యినస్పెక్టరుని—

ట్టణంలో వుంటున్నాడట—వాడికి బాగా ఒ

దాకా టోపీవేసాడట—కాని పాపమా యిన

యమై యెప్పుడో తెలియనివ్వలేదట. తరువా

వా యినస్పెక్టరుకు టోపీవేసినవాడే అయివుంటా

నులమణి అనే బోగందానికి ఆరోజుననే మా

“సుశీలా! తలుచు తియ్యవే”

సుశీల—మరి నేను వెడతానండి. మళ్ళీ కలుసుకుంటాను. అదిగో! మావదినవచ్చింది. (అనినిష్క్రమించును.)

మూ డ వ ర ం గ ము.

(కలకత్తాయందలి యొకబజారు)

(రామదాసాక కాఫీహోటలునందు కూర్చుని యుండును)

“అన్నా! మాగొప్ప చిక్కేవచ్చింది యిప్పుడు రెండు విషయాలు నాబుర చుకు తుకాను పట్టికట్టు పట్టికలు. మొనటిది—సుశీల దగ్గర చాలా డబ్బుంది. అదెల్లాగన్నా సంపాదించాలి. రెండోది—సుశీల అనాద బాలిక—అంతే కాకుండా ఆడపిల్ల—అంతే కాకుండా సుబ్బారావు నన్ను స్నేహితుడులాగ తలుస్తూ మంచిమార్గాల చేస్తున్నాడు. లేకపోతే యీ సుర్రాల్ని తినేరోజుల్లో చుట్టూల్నిగాని స్నేహితుడివిగాని గుమ్మం తొక్కనిస్తారా! యిటువంటి సమాచారంలో నాకేమీ పాలిపోవటంలేదు. డబ్బుంటే చాలా ఆశగావుంది. నే సలా అంటే నవ్వుతారేగాని డబ్బుంటే ఆశయెవరికీలేదు నామహా! అందుకీవుంది. కాని కొంతమంది పైకిచెప్పుకోక లోపలలోపలే కుప్పిచస్తారు. నాలాంటి వెర్రిబాగులాడు బడబడ వాగుతాడు. ఏమీ చిగురు మొదలు తెలియని చిన్నిపిల్లమహాకా కాని యిన్నివాకా తల్లిని తండ్రిని పట్టుకుని తన చిన్నిచేతులుతోటి ఘట్టిగా కొడతాడు. లక్షాధికారి లవణమన్నముతింటే డబ్బుఖర్చయిపోతుందని — ఏమాత్రం కూడబెట్టినా కూడబెట్టించేది—లవణం మా నివేసి . నన్నం తింటున్నాడు (కూడా నా కట్టే సమ్మకంలేదుకాని మాటవరకు ఏమీ అనుకుందాం యింక నాకు డబ్బుమీద ఆశవుడంటే. మరేమీ విరుద్ధంలేదు. సరే! దానికే! ముందు చెప్పువలసివచ్చింది గేదెకో మాడాలి మళ్ళీ రెండే పళ్లులు సుశీలకు సుబ్బారావుకు టో

వెయ్యడమా?—మానడమా? వాళ్ళిద్దరుకూడా చాలా మంచివాళ్ళు అందులోనూ నే వాళ్ళింటికి—నా చిన్నతనంలో—వెళ్ళి వాళ్ళమ్మ (అప్పటికి బ తికుండేది) పొయ్యిపూతూ చెంగున ముడివేసుకుని వెనకాల పడవేసుకున్న రూపాయి—రూపాయిలాగ విప్పుకుని పారిపోవడం కూడా వీళ్ళకితెలుసును. అంటే వీళ్ళకి నాను చిన్నప్పటినుండి జోక్యం వుండన్నమాట. అందుచేత ప్రస్తుతంలో వీళ్ళని యెద్దించకూడదు. ఛా! ఛా! తిన్నయింటి వాసాలు లెక్కపెట్టేడన్నసామెత నాలాటివాణ్ణి చూసే పుట్టిందనుకంటాను. ఛా! యింకొళ్ళనన్నా గుల్మారుచేస్తూ—చల్లగా సుశీలతో మాట్లాడుతూ సంతోషంగా కాలక్షేపము చేస్తాను. (ప్రకాశముగా) బాగా ఘరమ్ చాయి తీసుకురా!

వీధిలో న్యూసుపేపర్—న్యూస్ పేపర్. అని అమ్ముచుండును హోటలునందు గూర్చున్నవాడొక డద్దానిని కొనును. వానిమిత్రులు నలువురు వానిచుట్టును జేరుదురు.)

ప్రధము — (పేజీల నటునటు ది ప్పి ది ప్పి) హలో ? బలే చిత్రంగావు దండి.

త్వతీయుడు—ఏమిటది? అంతగొప్ప చిత్రమైతే మనసైడ్ నే జరిగుండాని.

త్వతీయుడు—యితకు ఆచిత్రమేమిటో చెప్పేవుకావు!

ప్రధముడు—యిదిగో చెప్తావినండి ఒకడు—వాడిపేరు తెలియదట—ఒకపోలీసు సబ్ యినస్పెక్టరుని—ఆయనస్పెక్టరు విశాఖ పట్టణ లో వుంటున్నాడట—వాడికి బాగా ఒక యనభై రూపాయిలు బాకా టోపీవేసాడట—కాని పాపమా యినస్పెక్టరు మాత్ర మీవిషయము యెప్పుడో తెలియనివ్వలేదట. తరువాత ఒకడు—బహుశః వాడి యినస్పెక్టరుకు టోపీవేసినవాడే అయివుంటాడు—ఆవూల్లో వున్న కశులమణి అనే బోగంబారికి ఆరోజుననే మాయకబుర్లుచెప్పి ఒక

విలువైన వుంగరం పట్టుకు పోయేడట. యీవేళ తనకజరిగిన మోసాన్నిగురించి సిగ్గు, లజ్జ, లేకుండ పబ్లిక్ చేసి పోలీసువాళ్ళకి తెలియ బర్చేటప్పటికి ఒక బొంబాయితురక తన్నొకడు మోసంచేసి మిఠాయి అంతా ఎత్తుకుపోయినట్టుగా తెలియజేసేడట. ఈగ్రంథం అంతా పూరిలో పొక్కి పుక్కిటి పురాణంలోకి యెక్కుతూవుంటే ఒక ఆప్టిషి యను వచ్చి వారంరోజులకి తం ఒకడు తన ఆడవాళ్ళను బుట్టలోపెట్టి ఒక డజను రౌండు గ్లాసెస్ యెత్తుకుపోయేడని రిపోర్టు చేసినాడట. సరే! మాటమీద మాటొచ్చి మన వెర్రీసాహెబు యినస్పెక్టరు గార్కి టుర్కిటోపీ పడిన విషయముకూడా తెలియవచ్చిందట. యీ అసహాయశూరుణ్ణి పట్టుకోడానికి యిప్పుడు పోలీసాళ్లు దేశమంతా గాలించేస్తున్నారట.

ద్వి—నిజంగా చిత్రంగానేవుందిరా! భాయి! సరే! యింకో ఆర్టికిల్ చదువు. యీవేళ పేపరుకొంటే డబ్బుదండగలేదు.

రామదాసు—(ఆవార్త వినినంతనే గుండె ఝల్లుమన అరే ! యిదేంగొడవ, యిల్లాతిరిగింది కాలచక్రం తినికీ నక్కమీద తాటిపండు పడినట్లు అసలే డబ్బులేక చస్తూవుంటే యీ గ్రహచార దోష మంతా నామీద పడుతోంది పాపము. వెంకటా వ్ర నావిషయమై యింతవరకెవళ్ళకీ చెప్పలేదన్నమాట. వాడుగాని యెవళ్ళకీ చెప్పక పోతే వీళ్లుకాదు—యింకోయిన్ని రాజ్యాలలోవున్న పోలీశాళ్ళందరు వచ్చి వెదకినా—ఆఖరికి డిటెక్టివ్ లు విశ్వస యత్నాలు చేసి బుర్రలు నేలనేసికొట్టుకొన్నా నేదొరకను. అంతమట్టుకు నిశ్చయంగా—నిర్భయంగా చెపుతాను. అ! అ! అదేమిటి! వాళ్లల్లా ఆశ్చర్యపడుతున్నారు మళ్ళీ యింకో చిత్ర మేమన్నా వుండేమిటి, అదీ మనమే విందాం ! యింకోటినయం మనచరిత్ర ము మనకి—యింకోళ్లు చెప్పనక్కరలేకుండా తెలుస్తున్నాయి. సరే కానీ—

తృతీయుడు — ఏమిటిరా! మళ్ళీచెప్పు!

ప్రథముడు — వీడికి యేళ్ళతోబాటు బుద్ధితక్కువతనం వృద్ధవు
తోంది.

ద్వితీయుడు — ఏవుందిరా! నువ్వు పదేపదే తర్కించి అడిగిన
కొద్దీనిన్ను వీళ్ళిల్లా యేడిపిస్తూనే వుంటారు. యిందులో మహాయేం
విశేషముంది. రంగూన్ ప్యాసింశరు స్త్రీమరు వచ్చే జనివారంనాడుగాని
బయలుదేరదట.

తృతీయుడు — ఎక్కడనుంచి —

ద్వితీయుడు — నీమొఖం మీదనుంచి — విశాఖపట్టణం నుంచి.

తృతీయుడు — ఎక్కడికి?

ద్వితీయుడు — ఒరే యీ! నువ్వు చెప్పినట్టుగా వీడు త్వవేధవరా !

తృతీయుడు — తిడితేతిట్టేవుగాని చెబుదూ!

ప్రథముడు — యిక్కడ కేనోయి చచ్చుపీనుగా! చిన్నశవంలాగ
అస్తమానం పీక్కుతింటావు.

రామదాసు (మెల్లగా అచ్చటనుండి బయలుదేరి) ఆహా !
ఎంతపనిజరిగింది. అయితే యిప్పుడేమిటి. ఆలోచన ! ఎల్లానన్నా సుశీ
లను బుట్టరోజెట్టి దానిదగ్గరవున్నడబ్బులాక్కుని వుడాయించాలి తర
వాత వ్యవసారం యెల్లాపరిణమించినా యిబ్బంది వుండదు. సరే?
ముందు యింట్లోకివెళ్లి యెత్తువేద్దాం ! అదిసరిగా నడిచిందంటే తరువాత
మనం యెక్కడు నడవాలో ఆలోచించుకోవచ్చు. సుశీలను మోసం
చేయడానికి బుద్ధివుండడంలేదు గాని తప్పనిసరివచ్చింది.

అని నిష్క్రమించును

నాలుగవ రంగము. (మొదటిభాగము.

సుబ్బారావు యింటియందలి గది

రామదాసు—సుబ్బారావు (ప్ర)

సుబ్బా—రామదాసూ ! యీవేళ మీ ఆఫీసరు క్యాంపు వెడ
తున్నాడటకదా? నువ్వుకూటా వెడతావా!

దాసు—యీ క్యాంపులికి తిరగలేక నాస్రాణం పోతోందిరా !
అదేకాకుండ యిప్పుడో చిన్నపీకలాట వచ్చింది.

సుబ్బా—యీవేళ మొదట నిన్ను చూడగానేయేదోవచ్చిందిరా
అనుకున్నాను? నువ్వదోమో స్తరుగా వున్నావు.

దాసు—అదేరా నీతో చెప్పబోతున్నాను. నీకంటే తోడు నీడ
యీస్త్రాలో నాకు యెవరున్నారు. మొన్న ఈవూరువచ్చి ఆఫీసుకు వెళ్ల
కుండా పడుకున్నాను. యెరుగుదువుకదా!

సుబ్బా—అ!ఆ! దానికిప్పుడేమన్నా అజమాయిషివచ్చిందేమి?

దాసు—యంకారావడనేమిటి! నేను యెవళ్లని యీస్త్రాలోయె
రగసుకదా నన్నెరుగున్న వాళ్ళుంటారా అనుకున్నాను. నేను యెరక్క
పోయినా నన్ను యెరుగున్నవాళ్లు చాలామందివున్నారని యిప్పటికి తో
చింది. యెల్లాతెలిసిందో యీకబురు మెల్లిగా డి.టి.యస్. కు తెలిసింది.
అక్కడనుంచి వాడు నాకాండట్టు సర్టిఫికెట్టును యెపోలిజీని ప్రొడ్యూను
చెయ్యమని రోజూ తోమేస్తున్నాడు. యిదిఆఖరురోజు. ఈవేళచూపిం
చాలి. అందాకా క్యాంపు వెళ్లడు. అదిచూపించేనంటే వాడు పోతా
డు. ఈసారినే వెళ్లనక్కరలేదులే! యింకోడున్నాడు. వాడుపోయేడంటే
రెండురోజులుతెరిపిగా కూర్చోవచ్చు.

సుబ్బా—అల్లాగా! ఏనిర్భాగ్యుడుచేప్పేడురా నీస. గతి అయితే
నాసహాయం యిప్పుడేమన్నావుందా!

దాసు—యిప్పుడు కావలసివచ్చింది నీసాయమే! మొదటనుంచి నీసహాయమే.

సుబ్బా—అయితే యిప్పుడేమి చెయ్యమంటావు.

దాసు—చెయ్యడానికి యేముంది! రెండుముక్కలు రాసియ్యి.

సుబ్బా—ఏమనిరాయాలోచెప్పు, యిదెంతపని.

దాసు—ఏముంది ఫలానివాడు చాలమంచివాడు. వీడు నమ్మ దగివున్నాడు. యిదినామనస్సుపూర్తిగా చెప్పేవిషయం. యింతేరాయి చాలు. యేదో వాడిమొగాన్ని కొట్టేనంటే మరినావూసుకురాడు.

(రామదాసుచెప్పినప్రకారం సుబ్బారావువ్రాసి సంతకముచేసియిచ్చును)

దాసు—బాగానేవుంది! మరినే—

(లోపలినుండి). అన్నయ్యా వంటయిందిలేవ డి. రామదాసుగార్నికూడా తెమ్మను.

(యిరువురు నిష్క్రమింతురు.)

(కాటంగవరంగము—రెండవభాగము)

(సుబ్బారావు గృహమందలి యొకగది)

(సుశీలయు రామదాసు ప్రవేశింతురు)

సుశీల - (చిరునవ్వుతో ఏమండీ! రామదాసుగారూ ! ఆఫీసు నుండి యింతపెందరాళే వచ్చేరు.

దాసు—ఏముంది! ఏమిలేదూ! మామూలేయిది.

సుశీల—అదిగో! మొదలుపెట్టేరు. మీమనసులోవున్న సంగతి కొంచెమున్నా చెప్పరు. అంతా గుట్టుగావుంటారు. అన్నట్టు యింకో స గతి అడుగుదాముఅనుకొన్నాను నామతి మండినట్టేవుంది ! నేనడిగిన దానికి మీరేమన్నా జవాబు యివ్వడమంటూవుంటేకదూ! నే నడిగిన దానికి ప్రయోజనం!

దాసు—అడుగు. నీయిష్టమెచ్చిన ప శ్నలడుగు. అన్నిటికి జవాబిచ్చే పోతాను.

సుశీల—యెక్కడికి పోతారు? ప స్తుతం మీసంగతంతాచాలా చిత్రంగావుందండి.

దాసు—నువ్వడిగే ప్రశ్న యిదేనా ! దీనికి ముందేమన్నా అడుగుతావా!

సుశీల—నాకీనిబంధనలేమిటి! అయినా మీయిష్ట ప కాతమే కానివ్వండి. ఆ! మీకు వివాహమయిందా! వే వినలేదు.

దాసు—నాకు వివాహమయిందీ లేనిదీకూడ నీకు తెలియదన్నమాట.

సుశీల—అబ్బే! తెలియదు. తెలిసుంటే అడుగుతానా ! నే నెప్పుడూ వినలేదు.

దాసు—నా పెండ్లి కాందే —అయితే మీకుత్తరం రాయనను కొన్నావా!

సుశీల—అల్లాగా! మీరీవేళ యిల్లా విచారంగా వున్నారే. మీరు వద్దన్నా అడగడంమాత్రం మాననులెండి.

దాసు—యేమింది. ఇక నే నిక్కడున్న రెండు రోజులూ నువ్వు నాతో మాటాడకుండా వెరుసుగావుందూ. నాకుపకాతం చేసిన దానివవుతావు.

సుశీల—చిన్నబోయి యేం! నాతో మాట్లాడితే మిమ్మల్ని యెవరన్నా యేమన్నా అన్నారేమిటి!

దాసు—ఛా! ఛా! లేదు.

సుశీల—అయితే మరెందుకు వేరుగావుండాలి.

దాసు—అల్లా వేరుగావుంటేనేకాని నావుద్యోగం సాగించడం కష్టంగావుంది.

సువీల — (మరికొంచము దగ్గరగావచ్చి) దీనికి దానికి సంబంధ మేమిటి?

దాసు — నువ్వు నాతో కలిసి మెలసి వుంటూవుంటే నిన్ను వదిలి ఒకనిముషమన్నా వుండలేకపోతున్నాను.

సుశీల — (సిగ్గుచే దలవంచుకొని మీరన్నీ అల్లాంటిమాటలే అంటారు.

దాసు — నేను చెప్పిదాకా చంపుతావు. చెప్పితే అదంతా నిని ఆఖరికి అబద్ధమంటావు. నీతోటి అంతాచిక్కే.

సుశీల — అయితే ఆఫీసుకు వెళ్ళి వచ్చేకే నాతో మాట్లాడుతూ వుండండి.

దాసు — నేనుకూడా అల్లాచేద్దామనే అనుకున్నాను. కాని యికముందు అల్లాసాగనట్టు కనిపిస్తోంది.

సుశీల — కోపమును-విచారమును ముఖమున వ్యక్తపరుపుచు సాగించుకుంటే అన్నీ సాగుతాయి. కాని అంతా మీ యిష్టంతో కూడుకుంది గనుక మీచిత్త మొచ్చినట్లుగా అంటారు. అల్లాగే కాని వుండి. అంతా నేనూ కనిపెడుతూనే వున్నాను. మొదట వచ్చినపు డన్నట్లుగా యిప్పుడు నామీద మీ కంత మక్కువలేదు. సరిలేండి. ఒకబాలను యిల్లా యేడ్చించడం మీకు న్యాయముకాదు. మిమ్మల్ని యెంతమంచిగా అడిగినా అంతా గూఢం గానే చెపుతారు. నే నాఖరికి విరోధినై పోయాను.

దాసు — సుశీలా! నేను చెప్పింది వినకుండా అల్లా కంట తడి పెట్టుకుంటోనెందుకు.

సుశీల — నీకు చెప్పిదేముంది. పోనివ్వండి. మీరు నాతో యేమీ చెప్పవక్కరలేదు. (అని వెళ్ళిపోబోవును.

దాసు— చెయ్యబట్టుకుని ఆపి) చెపుతూవుంటే వినకుండా తొందరపడతావు. యిక్కడనుంచి నాకు ట్రాన్స్ఫరయిపోయింది.

సుశీల—(ముఖము చిట్టించుకుని యీమాత్రానికేనా! సరే! మీరెక్కడకు వెడితే నేకూడా అక్కడికి వస్తాను.

దాసు—ఎక్కడికి ట్రాన్స్ఫరయిందని అడగవేం!

సుశీల—యిక అడగవలసిన పనేముంది. మీరెక్కడికి వెడితే నేకూడా అక్కడికి వస్తాను.

దాసు—అక్కడికి నువ్వురా లేవు. నే—

సుశీల—(విచారముతో) నిన్ను తీసికుని వెళ్ళడం నాకిష్టం లేదండానికి బదులుగా నువ్వురా లేవటారేం ! పబ్లిక్ గా చెప్పండి ? ఆ తరువాత వుద్యోగమో—సద్యోగమో మీరు చూచుకోండి. నుయ్యో—గొయ్యో నేను చూసుకుంటాను.

దాసు—సుశీలా! యెందుకిట్లా పరితపిస్తావు. నేను రంగము—మోర్ మేక్—యిదంతా యెందుకు—బర్మాటంతా తిరిగి తిరిగి మళ్ళీ యీనెల—యీవారం యీ రోజు—యీపూట—యీముందుగాని కలకత్తా చేసుకోను. అంతే నా మాట కడ్డురా—నే చెప్పేది చిను—

సుశీల—రామదాసుగారూ ! నామాట ముందు వినండి. యిక్కడ నాదగ్గరవున్న డబ్బంతా పట్టుకొస్తాని. అదిగో! సగిలపెట్ట—నన్ను చెప్పనివ్వకే—నా గదిలోవుంది. యివన్నీపెట్టి సుబ్బరంగా పెల్లి చేసుకొని సుకంగా అక్కడే వుండిపోదాం, అక్కడనుంచి ట్రాన్స్ఫరయిపోయినా యిక్కడికి రావద్దు. అంతగా తప్పునిసరయితే ఆ వుద్యోగానికి సలాం కొట్టెద్దురుగాని. అంతేగాని మీకోసం యిక్కడ నేను యేడొస్తూ కన్నీళ్లు తుడుచుకుంటూ కూర్చుంటాననుకొన్నారా!

దాసు—ఒకవేళ నీతో చెప్పకుండా వెళ్ళిపోతే యేమిచాస్తావు సుశీలా!

సుశీల—అల్లాటికోరిక పెట్టకండి!

దాసు —మాటవరసకంటాను. దొంగనని మీ అన్నయ్యతో చెప్పి పోలీసాళ్ళకి అప్పగిస్తావా!

సుశీల—మీరు నన్నేమిచేసినా సరే మిమ్మల్ని కష్టపెట్టడం నా కిష్టంలేదు. నా బొందెలో ప్రాణాలుండగా మీకు నిచారం కలిగించను. వీటన్నిటికేంగాని నామాటేమి చెప్పేరు! నాకింక మునుగులో గుద్దులాడ పనికిరాదు. నా ప్రేమ పై కి చెప్పేశాను. నను గౌరవించినాసరే! అవమానపరచినాసరే!

దాసు—సరే! యిక సీయిష్టప్రకారం కానియ్యి. నీ సౌఖ్యం మాత్రం ముందు ఆలోచించుకోవాలి. తరువాత యేమనుకొన్నా లాభంలేదు. జాగ్రత్తగా ఆలోచించుకో! (వీధివంకజూచి సాయంత్రం పడినట్లుంది. అల్లా బజారులోకిపోయి వస్తాను.

అని నిష్క్రమించును.

అయిదవరంగము—(మొదటిభాగము

(రంగూన్ నందలి యొక వీధి)

(రామదాసాక మేడపై కూర్చుని యుండును

“అన్నా! భగవంతుని చిద్విలాసమెల్లాగుందో—అదృష్టరేఖ మెల్లాగుందో అల్లా జరిగితిరాలికదా! యీమధ్యస్థంగా యెంత తన్నుకు లాడిచెచ్చినా యేమిలాభంలేదు. యింతవేదాంతం యిప్పుడు నేచెపు తోంటే అందరికి తెల్లాకోశంగా వుంటుంది— వుంటుందేమిటి—వుండి తీరుతుంది. ప్రస్తుతంలో నాదంతా మెట్టవేదాంతంలాగ కనిపిస్తుంది కాని నిజానికి, యిదంతా అనుభవంలోనికి వచ్చిందే!

అహో! యింత ఆనందముగా—యింత సౌఖ్యంగా (కొంచెం లోపము వున్నప్పటికీ) యింత గౌరవంగా నే నిల్లా కూర్చుంటానని యెఱుఁగినా—కల్లోనన్నా అనుకున్నానా! దీనికింతకీ కారణం నువ్వీలే! ముందు నాపాలిటి పెద్దమ్మ ఆహూపనగా వచ్చిందనుకున్నాను గాని ప్రస్తుతంలో చిన్నమ్మలాగే కనిపిస్తోంది. అబ్బా! ఎంత పాపంచేశాను. అలా దను యెంత దుఃఖపెట్టేను. ఒక్కమాటగా రెండువేలరూపాయలి నగలు—మూడువందల కరుకువెండి రూపాయలు—పాపం—డబ్బు కోసం, నగలకోసం, అందులోనూ ఆడపుట్టకి నగలంటే ప్రాణం— అందుకు తేడావస్తే చేసుకున్న మొగుడ్నికూడా యీన్యంగా చూస్తారు—గడ్డిపరకలాగుచూస్తారు—అల్లాంటిస్థితిలో నుశీల నగలు, డబ్బు యెత్తుకొచ్చేశాను. ఆడబ్బుకోసం, నాకోసం, యెంత పరితపిస్తోందో! ఆదుఃఖమంతా నాకు తగలదూ! తప్పకుండా తగుల్తుంది. కాని ఆసమయ మల్లాంటిది. చేతులోనాడబ్బులేదు. బయటికి వెడదామంటే పోలీస్థాన్లు వెతుకుతున్నారు—యిక పట్టుకుంటారు. అంతకష్టదశలో అల్లాచెయ్యక తప్పిందికాదు.

అయ్యో! నుశీల! నుశీల నాకింకమరుపురాదు. అంతేకాకుండా యింకోళ్ళమీదికి నామనసుపోదు. యెల్లాపోతుంది. అంత రాత్మకహద్దూ ఆజ్ఞలేదూ! ఈ అదృష్టమంతా యెవరిమూలాన్ని పట్టిందోయెవరికిన్నీళ్ళు (దూరాన్నుంచయిన దీనిమీద అభిషేకం చెయ్యబడుతున్నాయో! దానికిమాత్రం తెలియదు. యిన్ని తెలుసుండి యింకోళ్ళ ఆనందము, చందమూ యెల్లా మెచ్చుకుంటుంది. నేను మనసులో నుశీలరూపంచూచుకుంటూ మాట్లాడుకుంటూ ఆసౌఖ్యం అనుచవిస్తాను. అంతే కాని జీవుడు హరి నేదాక యింకో ఆడదాన్ని కన్నెత్తిచూడరు. యింతకీ మట్టుకు దైవముఖించూసి ప మాణం చేస్తాను. ముమ్మాటికి నిజం.

పాపము! నుశీల తెల్లవారగనే లేచి యిల్లంతా చూచుకున్నా

యేమనుకుందో ! నే కనిపించకపోతే—నగలపెట్టె కనిపించకపోతే
యెంత యేడ్చిందో! అబ్బా! ప్రేమ —దయ —అంటే యెరగని నాకు
కూడా అవన్నీ తలుచుకుంటే కళ్ళమ్మట సీళ్ళు వస్తున్నాయి. నాసంగ
తంతా వాళ్ళ అన్నయ్యతో చెప్పిందో! లేదో! బహుశః చెప్పదను
కుంటాను. చెప్పితే యిప్పుడు నన్నిల్లా బ్రతకనిస్తారా! ఈపాటికి రంగూ
నులో కాలెట్టి సుఖంగా ఆరుమాసాలు పదిరోజులు జరిగేకన్న జేలులో
కష్టంగా యీ ఆరుమాసాల పదిరోజులు జరిగివుండును. సుశీల మనసు
నిర్మలమైనది. కాసుడా నాయందు దానికి నిజమై పీ మ వుంది
గూఢదున్నది దానికగ్గర పనికిరాదు. అందుకనే నే నెపెడన్నా మర్మం
పెట్టి మాట్లాడితే నా ముద్దుసుశీలకు కొండంత కోపం వచ్చేది. దీపం
పెన్సి దానిపేరు తలుచుకోకపోతే దీపాలారిపోతాయి.

వచ్చేటప్పుడు యింకో తెలివితేటలయిన పనిచేశాను. సుశీల
దగ్గర వాయిదా పెట్టి వచ్చేను. అప్పటికి యేలాగైనా అక్కడికి జేరు
కని దానికి నగలో—లేకపోతే అంతడబ్బో—అబ్బే! డబ్బే యుచ్చే
ద్దాం—యిచ్చి వాళ్లందరినీ సంతోషపెట్టాలి.

శాపం! సుబ్బారావు వ్రత్త అమాయకుడు. నాకు వుద్యోగం
వుందంటే నిజమనుకుని నమ్మేడు. నన్నెంతో ఆదరించాడు. అల్లాంటి
వాణ్ణి మోసంచేసినందుకు యిప్పుడెంతన్నా విచారిస్తున్నాను. కాని
లాభంలేదు. ఎప్పటికన్నా వాడికాళ్లమీద పడి తప్పని వప్పుకునే
దాకా నాకు నిజమైన సంతోషం లేదు—తృప్తిలేదు. వాడప్పుడు
నన్ను తన యింటికి తీసుకువెళ్ళకపోతే—మలమల మాడి చచ్చును.
అతే—కూడా వాడు డాకాగితం రాసివ్వకపోతే బ్యాంకులోనుండి
డబ్బు రాకపోయియుండును. ఆసమయానికి దై నము అన్నీ అలా సమ
కూర్చేడు.

ఆ! నామనసులోకి యింకోటేదో జ్ఞాపకానికి వస్తోంది. అన్నా
ఎంత దో హం! ఎంత దో హం! వెంకట్రావు మరిచిపోతున్నాను.

దీనికంతటికి ముందుకారకుడు వెంకట్రావే ! పాపము ! నావిషయమై పోలీసాళ్లు నాలికి పెనుక్కుచచ్చినా యేమీ చెప్పేడుకాడు. స్నేహం అంటే అలావుండాలి. విశ్వాసానికి వాడు కుక్కే. అందుకు సందేహం లేదు. లేకపోతే అంత డబ్బు తీసుకుని ఒక ఎర నియోగానన్నా యివ్వ నందుకు మరొకడయితే నా గుట్టుమట్టులు—పూరి పేరులు—అన్ని బయటికి చెప్పేయ్యడా! మొత్తంమీదికి అటువంటి స్నేహితుడు నాకు మరొకడు దొరకడు. వాణ్ని యెలాగన్నా బాగుచెయ్యాలి. మొదట్లో వాడు నామూలంగానే పాడయ్యేడు. అప్పట్లో దైవయత్నం అలా వుంది గనుక ఆలాచేసెను. యిప్పుడు యెలాచెయ్యముని దారి చూపి స్తాడో అలాచేస్తాను. అయినా వాణ్ని యిటువంటి సమయంలో మరచి పోవడం నాది బుద్ధితక్కువే!

(బయటనుండి) బాబూ కృష్ణాజీ మహారాజ్! మోటారుకారు సిద్ధంగావుంది.

రామ—ఓహో? కారువచ్చినట్లుంది. సరే యెల్లాగయితే అల్లా అవుతుంది. వీళ్ళనెవళ్ళనీ మరిచిపోకుండా యెల్లాగో సుఖపెట్టాలి.

(అని మోటారుకారులోనెక్కి యెచ్చటికో వెడలిపో వును.

అయిదవ రంగము—(రెండవభాగము

(పిశాఖపట్టణమందలి రయిల్వే స్టేషను)

(జీర్ణవస్త్రధారియై వెంకట్రావు ప వేళించును.

“అయ్యో! ఎంతనిత్యాగ్యుణ్ణి. దుష్ట సహవాసాలుచేసి—
దూరగొండిగా తిరిగి మానాయనగారు యిచ్చిన యిగువేల రూపా
యిల ఆస్తి పాడుచేసాను. ప్రస్తుతంలో పొట్టగడనడం కష్టంగావుంది.
యెక్కడకన్నా గుమాస్తాగా పొదామాఅంటే యీకాలంలో వృద్ధో

గాలే పుట్టటంలేదు. ఒకవేళ యెక్కడన్నా కర్మంచాలక దొరికితే
మాత్రం నాదగ్గర పూర్తిగా అక్షరంముక్కలేదు. ఎపుడన్నా—నన్ను
కొట్టినా! తిట్టినా! బడికివెళ్ళి చదువుకున్నానా! అబ్బే! అపుడు కళ్ళు
పోరలుకమ్మేము. చదువు అక్కరలేకుండానే యీస్నేహితుల వెంట
తిరుగుతూ బ్రతికిపోదామనుకున్నాను. అపుడు యేబోగంమేళందగ్గర
చూచినా నేనే ! ఏకాఫీహోటలులో చూచినా నేనే ! ఏసందులో
చూచినా నేనే ! ఏగొందిలో చూచినా నేనే ! విశాఖపట్టణం అంతా
నేనే అయి మసిలాను. వాటన్నిటికి ఫలితంగా ఒళ్ళంతా ఒకవిధంగా
కనిపించేలాగు చినిగిపోయిన చొక్కా—గొడ్డుతోలుకంటే అద్దానంగా
పున్న పంచి—మాసినతల—రైలురాగానే కూలీ కూలీ అంటూ
కేకవేస్తూ నేనూ!—మళ్ళీ యీవూళ్ళోనే—యీస్టేషనులోనే తిరుగు
తున్నాను. యిదివరకటిస్నేహితులు మొఖమెత్తిచూడనన్నా చూడరు.
వాళ్ళకెంతగోటు—ఎంతనీటు—అవన్నీ అణగిపోతాయిలే ! అదికూడా
నాకళ్ళతో నేనేచూస్తాను. ఎప్పటికో ఒకనాటికి వాళ్లుకూడా నాలాగ
తయారయి—ఆఖరికి యీవుద్యోగంకూడా కాళీలేకపోతే అడుక్కు
తింటూ పోతారు, అల్లాకాకపోతే నేను చెవితెగ్గోసుకొని పోతాను.

అయ్యో ! ఆనిర్భాగ్యుడు—రామదాసు—యేమిచేస్తున్నాడో—
యేజేలులోవున్నాడో ! వాళ్లక్కడకొట్టి తిడుతొంటే వాడిగుట్టంతా
నేను బయలుపెట్టేననుకుని నన్నెంత తిడుతున్నాడో ! వాడు, నేను పా
డయిపోతుంటే, యేదో యింత టఫినికి—యింట్లోది పట్టుకురాకుండా
దారిచూపిస్తూండేవాడు. వాడు యేమయ్యేడో కూడా తెలియదు.
వాడిక్కడవుంటే నాకీగతి పట్టనివ్వదు. తాను కష్టపడన్నా నన్ను గౌర
వంగా పోషిస్తాడు. ఆహా ! యిదేమిటి ! యెన్నడూలేనిది యీవేళ
కుడికన్నదురుతుంది. దానికితోడు అరికాలులో దురదలేచింది. ఒక
వేళ దాసు కనిపిస్తాడేమో ! వాణ్ని ! యీజేలుకు తీసుకొస్తారేమో !

పాపం! నాకు అవమానం వచ్చిందని ఆబోగందానికి టోపీవేసి యేడి పించేడు. అందుచేత వీడి కిన్నిపాట్లు వచ్చేయి. దీనికంతటికిమూలం నేనే గదా! నన్నెంత తిడుతున్నాడో! పోనీ, ఆ తిట్లలోన గాన వాడు నన్ను తలపెట్టుతూవుంటే నాకానందమే! అదిగో! రైలు వస్తోందికామోను రెక్కవాలింది. యిప్పుడిదో కర్కం. రయిలువాళ్ళకి పన్నుకడితేనేకాని ప్లాటుఫారంమీద మూటను మొయ్యనివ్వరు. దీనికి నాదగ్గర సొమ్ము లేదు. ఆయ్యయ్య ! దేవుడు నన్ను యెన్నివిధాల దుఃఖపెడదామను కొన్నాడో అన్నివిధాల పాతాళలోకంలోకి అణగతొక్కేస్తున్నాడు (అని కన్నీళ్లు కార్చును. యింతలో రైలు వచ్చును)

“బాబూ. ఆపెట్టె నానెత్తి కెత్తండిబాబూ! బాబూ! ఆ పె. నానెత్తి కెత్తండి (అని కూచి యొక పెద్దమనుజుని చేతిలోని పెట్టెను లాగుకొనబోవును)

పెద్ద—(కోపముతో) ఛీ ! పూల్ ! కూలీ ! అక్కర లేదా చెపుతూవుంటే అని మొఖమునైచు చూచి లెల్లబోయి) ఆ ! ఆ ! నిజమే !

కూలీ—ఆ ! రామా ! (అని బిగ్గరగా కౌగలించుకొనును)

దాను—అయ్యో ! నిజంగా నా వెంకట్రావే ! ఆయ్యో! ఎల్లా వున్నావేరా!

వెంక—నా కర్కము. చేసుకున్నపాపము.

దాను—నడు మీయింటికి.

వెంక—మా యిల్లెక్కడంది.

దాను—యేమయింది.

వెంక—అమ్మేశాను. అప్పులు తీర్చేశాను.

దాను—మరి మీరెక్కడుంటున్నారు?

వెంక—యింకా మేమెవరవో?

దాసు—మీ అమ్మగారు.

వెంక—మా అమ్మ కాలంచేసింది.

రామ—(విచారంతో) అయ్యో ! బెంగపెట్టుకుని చనిపోయిందిరా ! అయ్యయ్యో ! ఎంతఘోరవార్త విన్నానురా ! నాసంతోషం అంతా చచ్చిపోయింది. యింకా మీ అమ్మగారి కాళ్ళమీద పడి నా తప్పులు క్షమించమని పార్తిదా మనుకున్నాను. నేను నిర్భాగ్యుణ్ణిరా ! అయ్యో ! అయ్యో ! (అని కంట తడిపెట్టుకొనును)

వెంక—(కన్నులు తుడుచుకొనుచు) యింకేమీ లాభంలేదు. ఓయ్ ! బండి!

దాసు—అబ్బీ ! వాల్తేరుకు బండికట్టు.

వెంక—వాల్తేరుకు యెందుకురా ! యీవిడ యెవరు.

దాసు—బండియెక్కండి చెప్తున్నాను.

(ముగ్గురు బండియెక్కుదురు. బండిపోవుచుండును)

వెంక—యీవిడగారెవరు?

దాసు—నే చెప్పబోయేదదే ! యీవిడమూలాన్నే యింత అదృష్టపట్టింది. ఆన్నట్టు కృష్ణాజీ కంపెనీ అని క్రిందటి వారం స్త్రీమరుమీద యెల్యూమినం గిన్నెలువచ్చేయి చూశేవా !

వెంక—ఆ ! బాగా యెరుగుదును. అది మొయ్యడానికి నేను కూడా వెళ్లేను.

దాసు—(విచారంతో) తమ్ముడూ ! నువ్వింకా సంగతులు చెప్పు. నాకు యేడుపొస్తోంది.

వెంక—సరే ! సరే ! నీచరిత చెప్పు.

దాసు—ఆకంపెనీకి ప్రొప్రయిటరును నేనే!

వెంక—ఆ ! ఆ ! సిజమే!

దాసు—ఆ! నిజమేరా ! యిందులో అబద్ధలేదు (అని కలకత్తాలోని సంగతియు తాను రంగూనుజేరుకొన్న విషయమును జెలియజేసి) రంగూనులో ముందు నేషనల్ యెల్యూమినమ్ కంపెనీలో గుమాస్తాగా వున్నాను. అందులోవుండే అందులో మేరుహోల్డరయినాను. అక్కడ ఒకకంపెనీ దివాలా అవుతూంటే—దానికి నే పట్టుకున్నెల్లిన రెండువేలరూపాయలు—ఆవి యీవిడేయిచ్చింది—ముదువుపెట్టి అది నిలబెట్టి అక్కడనుంచి నా పేరుమీద—అంటే అక్కడకు వెళ్లేక నాపేరు మార్చేసుకుని బాబూ కృష్ణాజీ అని పెట్టుకున్నానులే. ఆపేరుమీద నడుపుతున్నాను. యిదంతా ఒక ఆరునూసాలనుంచి జరుగుతోంది. మొన్నకలకత్తావచ్చి యీవిడ్ని వివాహం చేసుకోడానికి—ముందు నువ్వుకూడా వుండాలికదా నిన్ను పిల్చుకు పోదాం అని యిద్దరం బయలుదేరి వచ్చేము. శుభముహూర్తం యింకా నాలుగు రోజులుగది. నువ్వింక నాతో వచ్చేయి. వాల్తేరులో బట్టలు కొనిస్తాను కట్టుకో—రంగం రా! వచ్చి నా కంపెనీలో మేనేజరుగావుండు. వెంకటా వు ఆనందభాష్పములు కార్పుచు రామదాసుని కౌగలించుకొని యట్టే కూర్చుండును)

రెండువభాగము

సమాప్తము.

